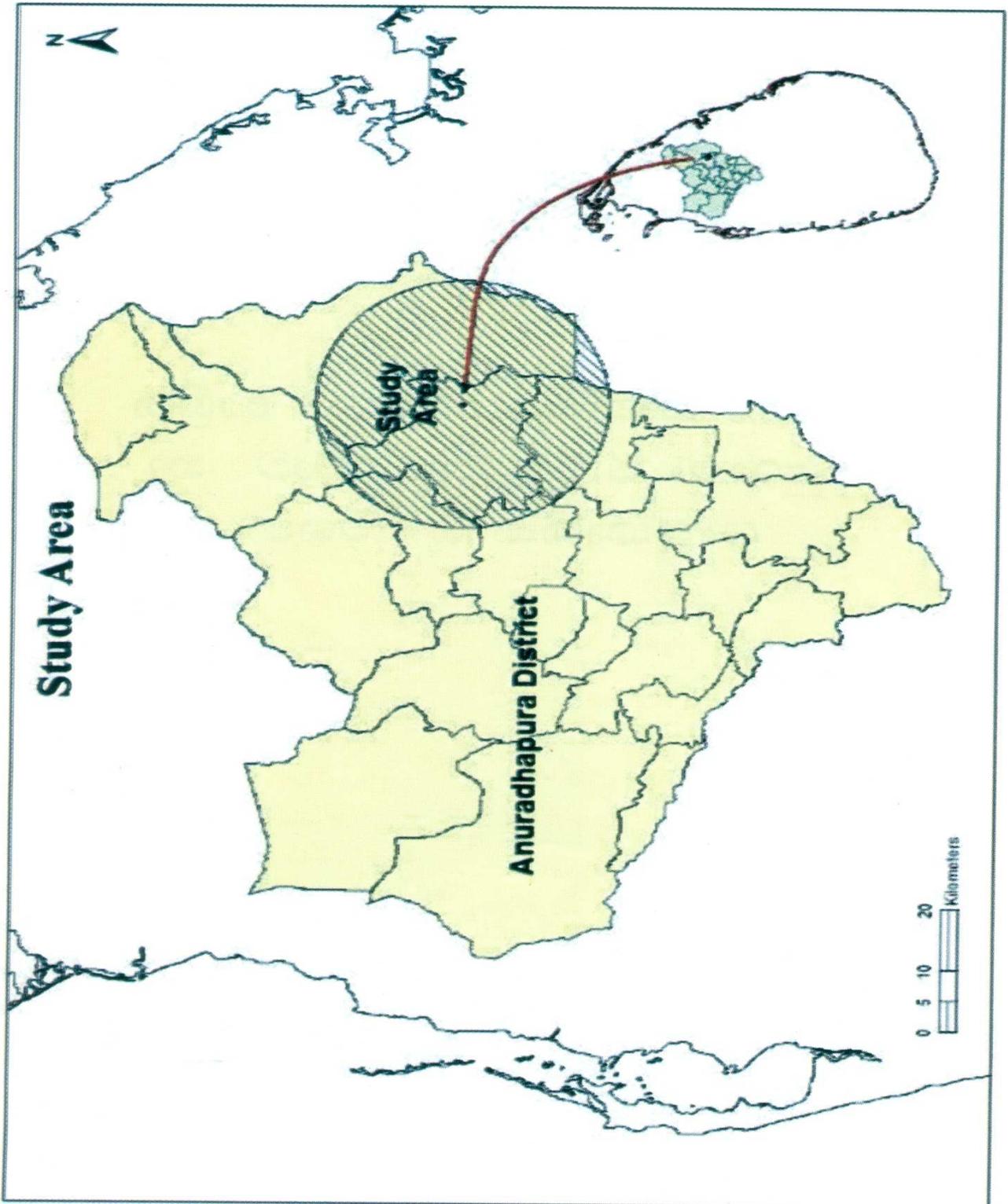

යාන් ඔය නිම්නයේ භෞතික පිහිටීම

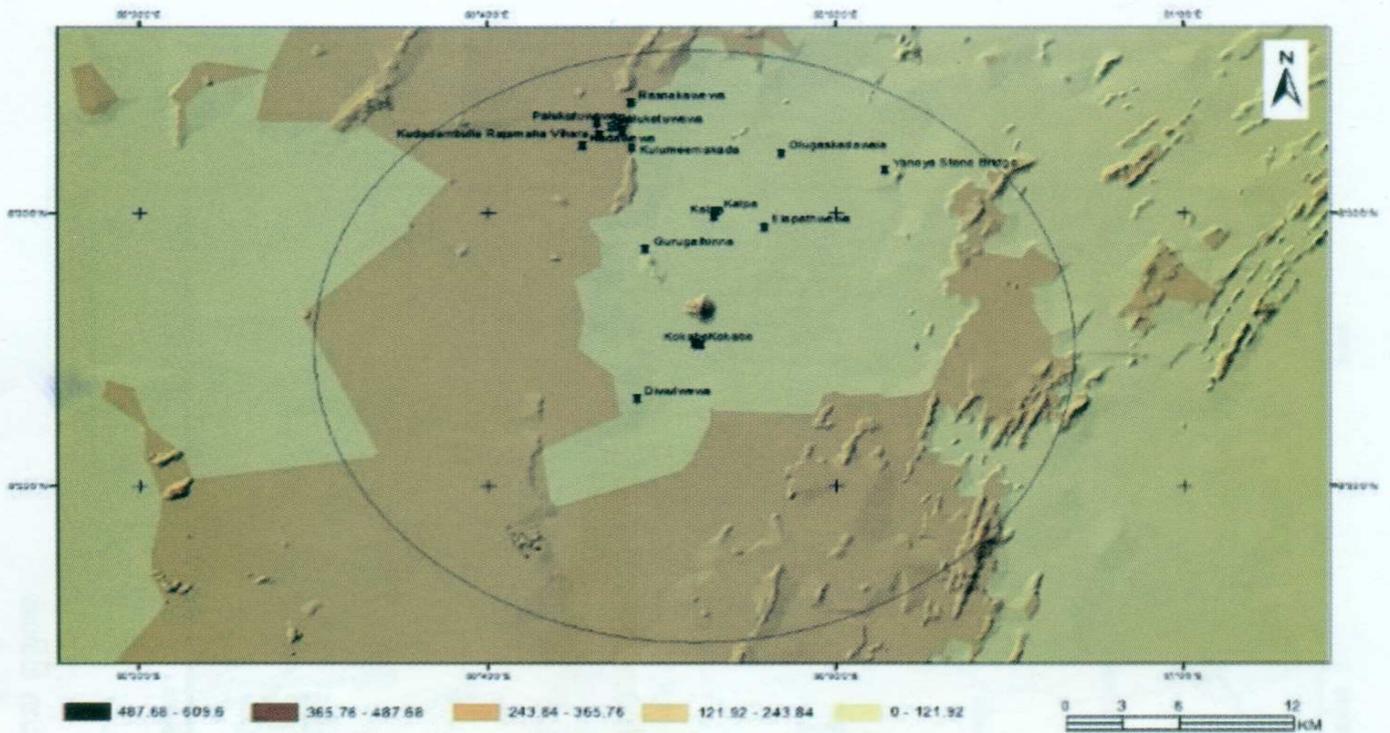
මනපදගෙන.....

මධ්‍ය යාන්ඔය නිම්නය ආශ්‍රිත
පුරාණ ජනාවාස රටාව හා
සංස්කෘතික භූ දර්ශනය

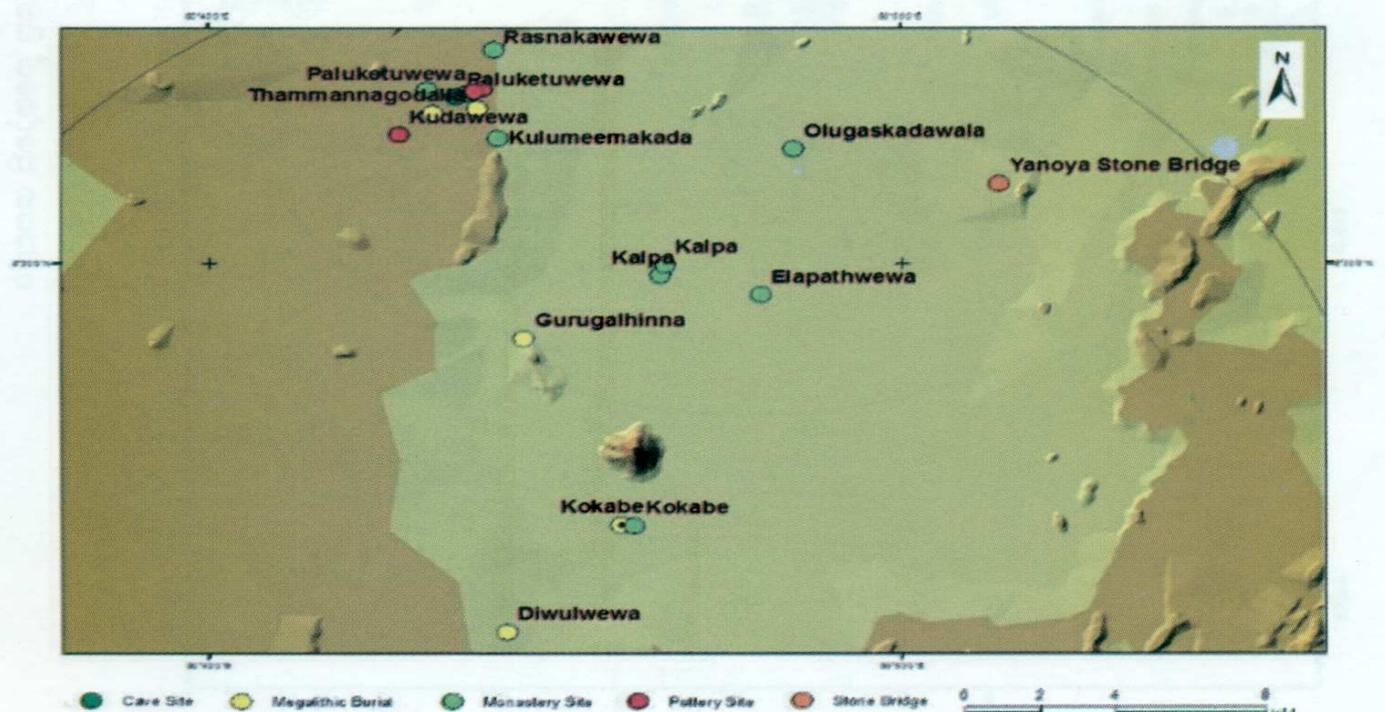
**Each colony became accustomed to planting new settlements
and to claiming new boundaries.**
Albert Bushnell Hart

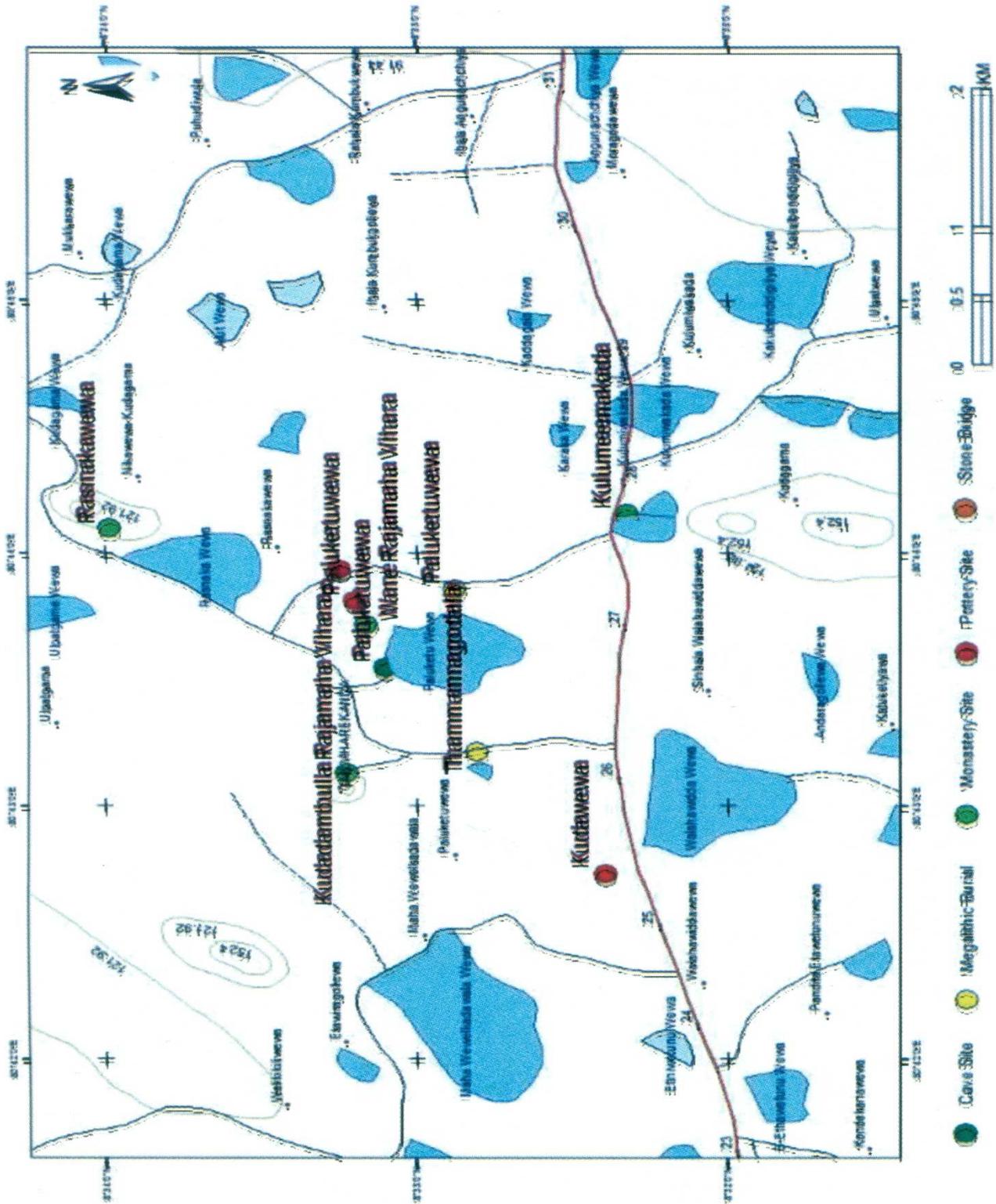
අධ්‍යයන ප්‍රදේශය

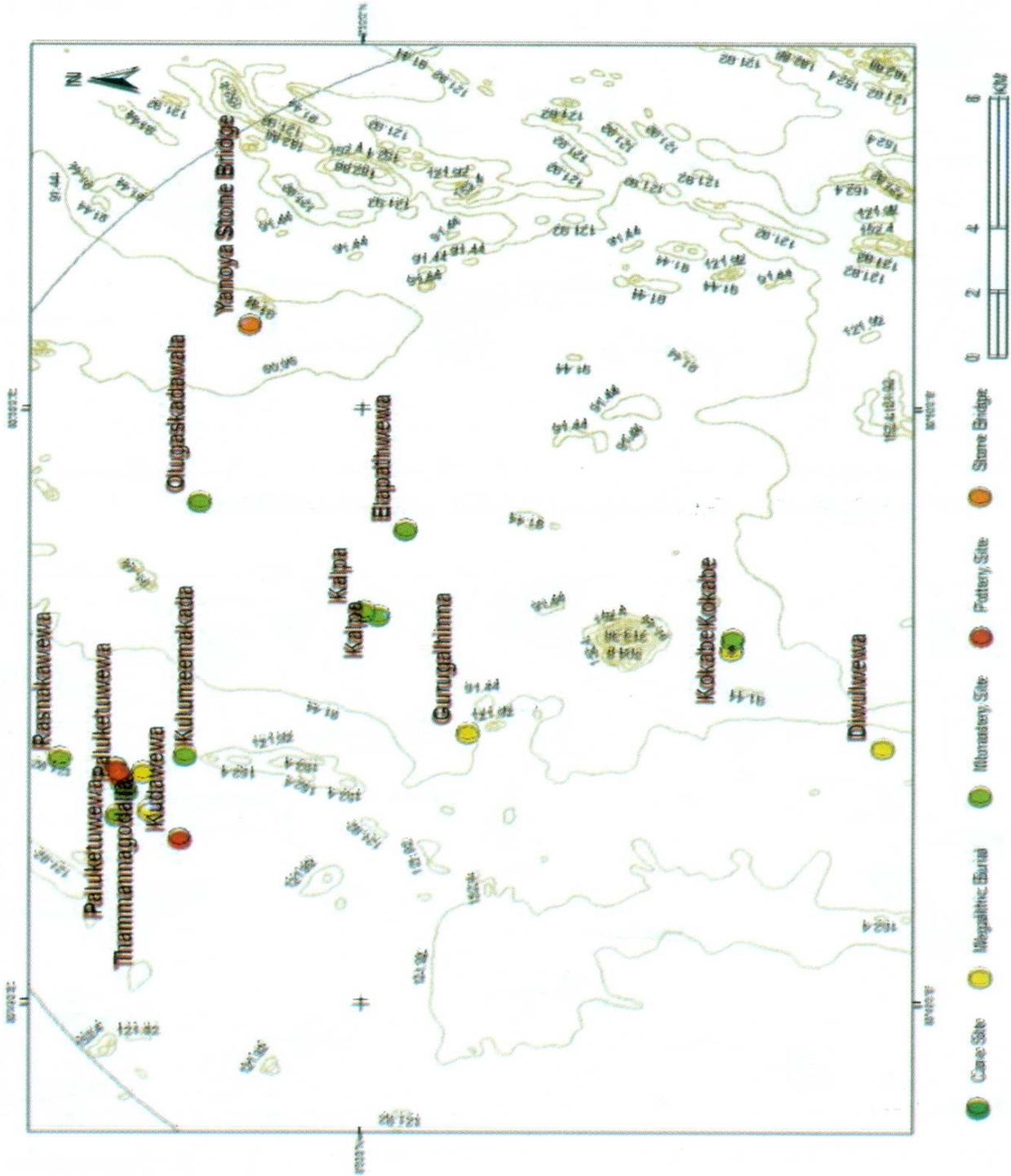
මධ්‍ය යාන්මය නිම්නයේ හු භෞතික උපදේශන

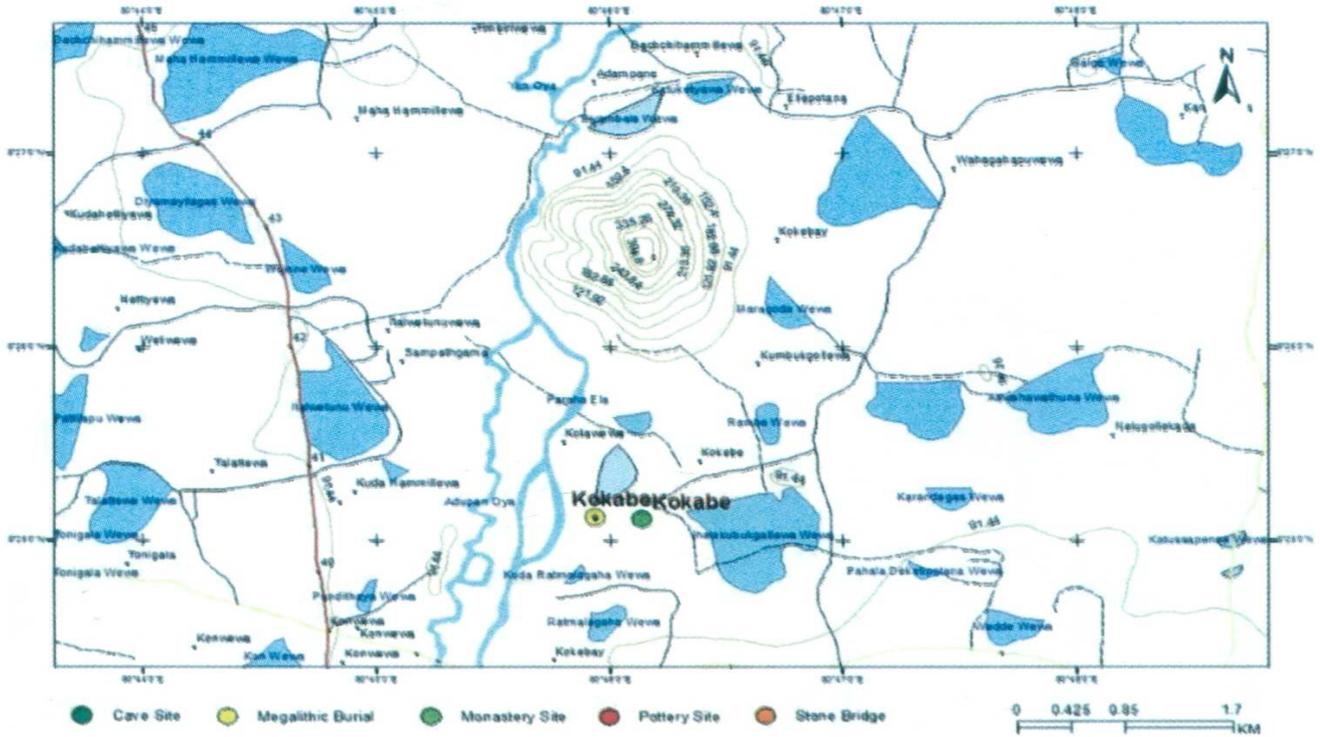
හුදෙකලා කල සහිත පරිසර පද්ධතියක මූල ඓතිහාසික ජනාවාස ස්ථානගත වී ඇති ආකාරය

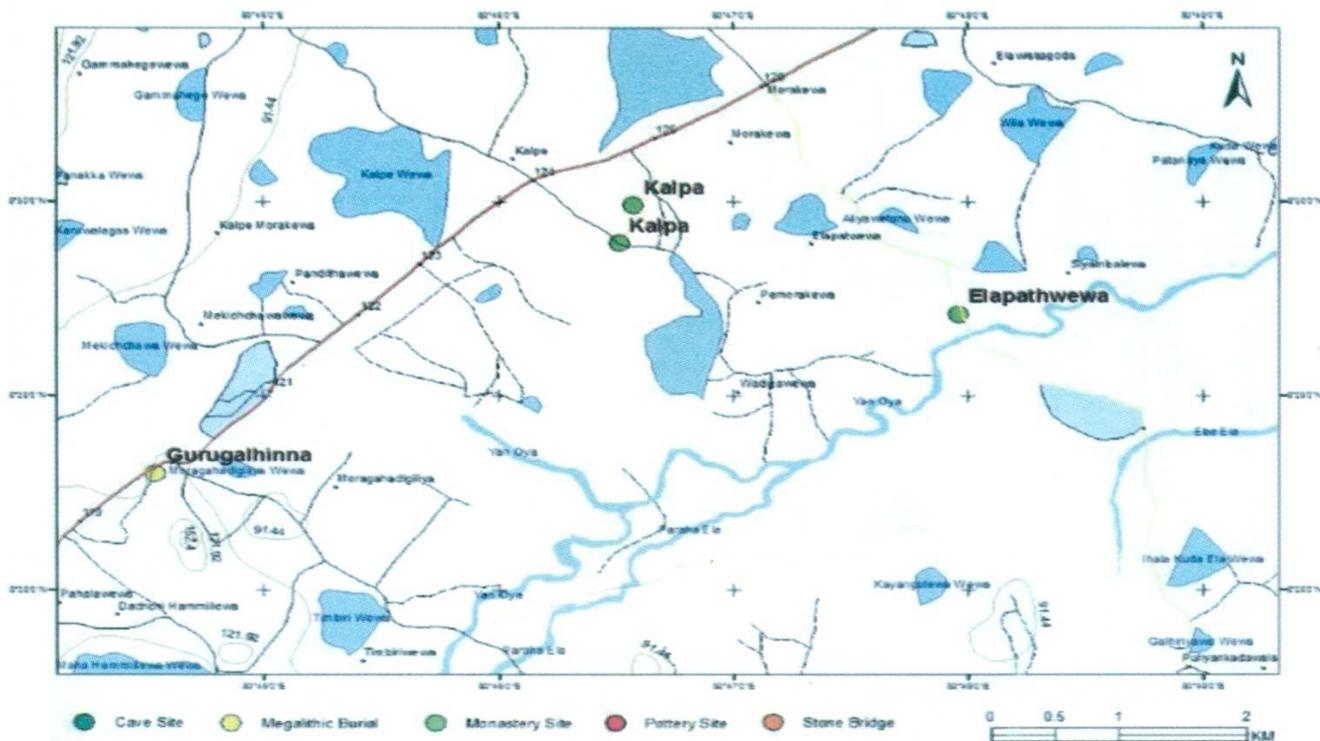
පුරාවිද්‍යා ස්ථාන ව්‍යාප්තිය

තමූනුන්තාගොඩැල්ල. ගුරුගඟහින්න, වඩිගලුව, කොක්වෙබ්, දිවුල්වැව, හා රබුව යන මූල ඓතිහාසික සුසාන ආශ්‍රිත ස්ථානගත වීම හා සමෝච්ඡ විවිධත්වය දැක්වෙන සිතියම

කොකඵලේ ක්ෂුද්‍ර ක්ෂේත්‍රයේ පිහිටීම දැක්වෙන සිතියම

ගුරුගල්හින්න හා කල්පේ ක්ෂුද්‍ර ක්ෂේත්‍රයේ පිහිටීම දැක්වෙන සිතියම

මධ්‍ය යාන්මය නිම්නය ආශ්‍රිත පුරාණ ජනාවාස රටාව හා සංස්කෘතික හු දර්ශනය

තුසිත මැන්දිස්¹, නුවන් අබේවර්ධන¹, සම්පත් දිසානායක²

¹පුරාවිද්‍යා හා උරුම කළමනාකරණ අධ්‍යයනාංශය, ශ්‍රී ලංකා රජරට විශ්වවිද්‍යාලය

²ජනශ්‍රැති පර්යේෂක, වලඟවිද්දවැව, හොරොච්චෝනාන

ප්‍රවේශය

ශතවර්ෂයකට වඩා වැඩිකාලයක් තිස්සේ මධ්‍යම යාන්මය නිම්නය ආශ්‍රිත ව සිදුකර ඇති පුරාවිද්‍යා ගවේෂණ, කැනීම් හා විවිධ පුරාවිද්‍යා අධ්‍යයනයන් මගින් එම නිම්නය හා තදාශ්‍රිත ප්‍රදේශයේ ගොඩනැගී තිබූ පුරාණ මානව ජනාවාසකරණයට අදාළ තොරතුරු අධ්‍යයනයකර තිබේ. නමුත් මධ්‍ය යාන්මය නිම්නය ආශ්‍රිත ව කාලය හා අවකාශය (Time and space) තුළ සිදුවූ තාක්ෂණික සංස්කෘතික (Techno culture) පරිවර්තනයන් ඔස්සේ යථෝක්ත නිමිත ප්‍රදේශයේ සිදු වූ පුරාණ සංස්කෘතික හු දර්ශනය පිළිබඳ ව විධිමත් අධ්‍යයනයක් මෙ තෙක් සිදු වී නොමැත. එම නිසා මෙම අධ්‍යයනය තුළින් යාන්මය මධ්‍ය නිමිතයේ මිනිසා හා පරිසරය අතර සිදු වූ අන්තෝන්‍ය සහසම්බන්ධය ඔස්සේ තාක්ෂණික සංස්කෘතික පරිවර්තනයන් සිදු වූ ආකාරය පිළිබඳ ව අධ්‍යයනය කිරීම සිදු වේ.

සංස්කෘතික හු දර්ශනය යන සංකල්පය සඳහා මූලික පදනම සැකසෙනුයේ මීට ශතවර්ෂ දෙකකට පමණ පෙර ය. ඇලෙක්සැන්ඩර් වොන් හම්බෝල්ට් (Alexsander Won Humbolt 1798: 1859) විසින් හු දර්ශනය යන්න විස්තර කිරීම මෙහි ආරම්භය සනිටුහන් කරන අතර හම්බෝල්ට් පෙන්වා දෙන්නේ හු දර්ශනය යනු කිසියම් කලාපයක ජීවත්වන මිනිසුන් තමා දක්නා ආකාරය පිළිබඳ සියලු දෘෂ්ටිකෝණ සමස්ථයක් ලෙස ය (Wagner & Mixesll 1962: 9-13). මෙම නිර්වචනය අනුව

පොළඹවනු ලබන ස්වභාවික හෝ සංස්කෘතික, හු ගෝලීය හෝ හු විද්‍යාත්මක, ජෛවීය හා කලාත්මක ආදී ඕනෑම ආකාරයක ප්‍රභවයක් හු දර්ශනයවන බව ඔහු පෙන්වා දී ඇත. නමුත් සංස්කෘතික හු දර්ශනය පිළිබඳ සංකල්පය පළමු වැනි වරට හඳුන්වාදෙනු ලැබුවේ 1925වර්ෂයේ දී කාල්. ඕ. සවර් (Kale O Sawyer) විසිනි. ඔහු මෙම සංකල්පය හුගෝල විද්‍යාවට හඳුන්වාදීමෙන් අනතුරු ව මේවන විට මෙම සංකල්පය පුරාවිද්‍යාඥයින් විසින් ද භාවිතයට ගනු ලබන්නේ පාරිසරික නියතිවාදය පහළට හෙලීමෙනි.

ඒ අනුව පුරාවිද්‍යාඥයින් භාවිතාවේ යොදවනු ලබන සංස්කෘතික හු දර්ශනය යනු සම්පූර්ණයෙන් ම මානව සංකල්පයක් ලෙස හැඳින්වෙන යුතු අතර එය පුරාවිද්‍යාත්මක දෘෂ්ටිකෝණයෙන් අධ්‍යයනය කිරීමේ දී මිනිසා හා පරිසරය අතර ඇතිවන්නාවූ අන්තෝන්‍ය සම්බන්ධතාවය අධ්‍යයනය කිරීම සිදුකල යුතු ය.

එක් එක් තාක්ෂණික සංස්කෘතික අවධිවල දී (Techno Cultural Period) මිනිසා හා ස්වභාවික පරිසරය අතර ව අන්තෝන්‍ය ක්‍රියාවලිය භෞතික සංස්කෘතික තොරතුරු ඇසුරෙන් අධ්‍යයනයකර ඒ ඔස්සේ සම්පත් පරිහරණය (Resources Use) හා ජනාවාස රටාව(Settlement Pattern) අධ්‍යයනය කිරීමෙන් එය සාර්ව ලෙස දේශපාලන (Political), ආගමික (Religious), ආර්ථික (Economic) හා සමාජ (Social) යන ආයතන

ගොඩනැගීමට බලපාන අයුරු විමසාබැලීම සිදුකල හැකි ය.

ඒ අනුව සංස්කෘතික හු දර්ශනය යනු සම්පූර්ණයෙන් ම මානව සංකල්පයක් ලෙස හැඳින්වෙන යුතු අතර එය එසේ වන්නේ වෙනත් සත්ත්වයන් පරිසරයට ප්‍රතිචාර දැක්වූව ද ඔවුන්ට හු දර්ශන සංකල්පයට අවතීර්ණ වීමට නොහැකි බැවිනි.

මධ්‍යම යාන්මය නිම්නය ආශ්‍රිත පුරාණ සංස්කෘතික හු දර්ශනය පිළිබඳ අධ්‍යයනය කිරීමේ දී ඉහත සංකල්පයන් මත සිට පහත සඳහන් අංශ කෙරෙහි අවධානය යොමුකර මෙම අධ්‍යයනය දියත්කරන ලදී.

- i. යාන්මය නිම්නය තුළ දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ කාලය හරහා සිදු වී ඇති වෙනස්කම් ඔස්සේ ඓතිහාසික තත්ත්වයන් හඳුනාගැනීම සඳහා එහි තිරස් හා

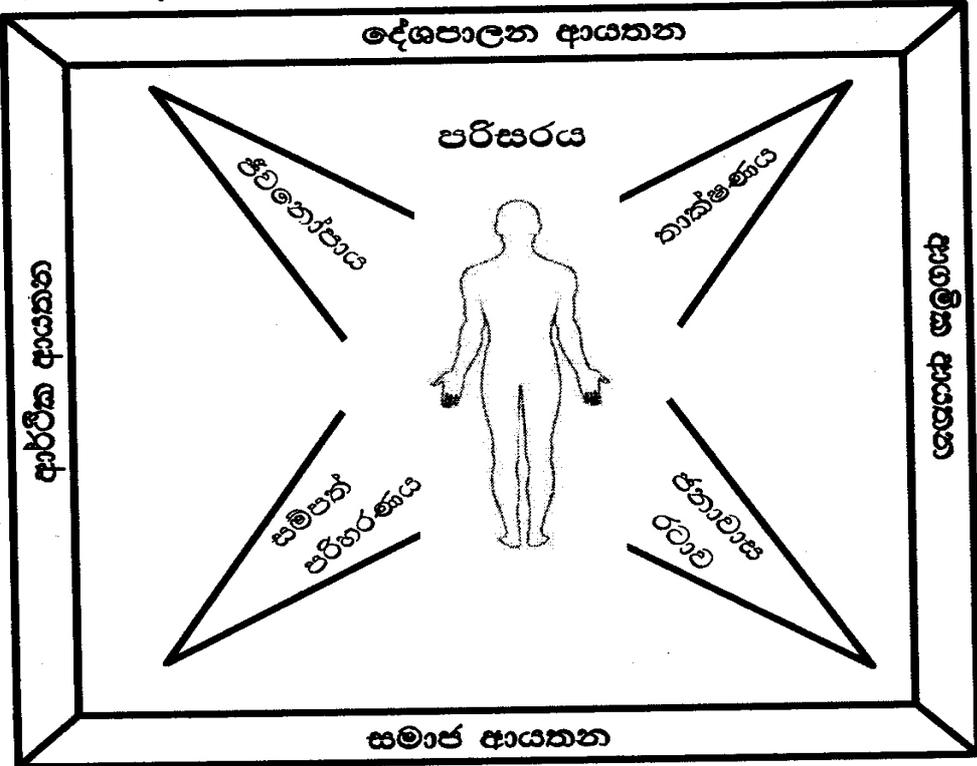
සිරස් ව්‍යාප්තිය අධ්‍යයනය කිරීම.

- ii. යාන්මය නිම්නයේ හු දර්ශනය නිර්මාණය සඳහා මානව සාධකයේ භූමිකාව හඳුනාගැනීම.

- iii. සංස්කෘතික අවකාශීය පරිවර්තනයන්හි සහසම්බන්ධය හඳුනාගැනීම.

ක්‍රමවේදය-1

මෙම අධ්‍යයනය සඳහා ප්‍රධාන වශයෙන් ම ක්‍රමවේද කිහිපයක් භාවිතකරන ලදී. එහි දී භූමියේ සංස්කෘතික පරිවර්තන ක්‍රියාවලිය හඳුනාගැනීම සඳහා මේවන විට මධ්‍ය යාන්මය නිම්නය ආශ්‍රිත ව සිදුකර ඇති අධ්‍යයනයන් පිළිබඳ ව අවධානය යොමුකර පුස්තකාල ගවේෂණය සිදුකරන ලදී. එයට අමතර ව යාන්මය මධ්‍යය නිම්නය තුළ කොක්චබේ පුරාවිද්‍යා ස්ථානය කේන්ද්‍රගතකර අරය

රූපය මිනිසා පරිසරය අධ්‍යයනය කිරීමට අදාල පූර්ණ පාරිසරික ව්‍යුහය (Senaviratne 1996 : 276).

කී. මී. 20 භූමිය වටා පිහිටි න පුරාවිද්‍යාත්මක වශයෙන් වැදගත් භෞතික සංස්කෘතික තොරතුරු විමර්ශනය සඳහා ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණය සිදුකිරීම හා නිර්මිත පරිසරය පිළිබඳ ව අවධානය සිදුකිරීම තුළින් දත්ත එක්රැස් කිරීම මෙහි අනෙක් අධ්‍යයනය ක්‍රමවේදය ලෙස භාවිතකරන ලදී. එසේ ම ගවේෂණය තුළින් එකතුකර ගත් මැටිමෙවලම් සාම්පල වර්ගීකරණයකර එම මැටිමෙවලම් හි හැඩ රටා හඳුනාගෙන ඒවා අයත්වන කාලය වෙත අවකාශගත කිරීම සිදුකරන ලදී.

පූර්ව පර්යේෂණ

මධ්‍ය යාන්මය නිම්නයේ මානව ජනාවාසකරණය පිළිබඳ ව තතු විමර්ශනය කිරීම සඳහා පර්යේෂණ ආරම්භ වනුයේ මීට ශතවර්ෂයකට පමණ පෙර සිට ය. දැනට වාර්තා වී තිබෙන ආකාරයට ආර්. ඩබ්. ලීවර්ස් (R.W. Levers) නැමති බ්‍රිතාන්‍ය ජාතිකයා විසින් 1885 වර්ෂයේ දී අනුරාධපුර, ත්‍රිකුණාමලය මාර්ගයේ 73 වැනි සැතපුම් කණුව ආසන්නයේ ඇති **ගුරුගල්හින්න** නැමති ස්ථානයේ ඇති මූල ඓතිහාසික අවධියට (Proto historic period) අයත් සුසාන පිළිබඳ වාර්තාකර ඇත. ඔහුගේ වාර්තාවලට අනුව ගලින් තැනූ වතුරපු (Stone Square) සුසාන 27 ක් පමණ මෙම ස්ථානයේ වාර්තාවී තිබෙන අතර එම ක්ෂේත්‍රය තුළින් මැටි බඳුන් අවශේෂ ද හමුවූ බව ඔහු පෙන්වා දී තිබේ (JRASCB vol. ix. 1885- 86: XXXiX - Cxli). ඉන් පසු ව ශ්‍රී ලංකා පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව මෙම භූමිය මතුපිට සිදුකර ඇති ගවේෂණවල දී සුසාන භූමිය අක්කර 2ක පමණ භූමියක් පුරා ව්‍යාප්තවන බව හඳුනාගෙන ඇත (ASCAR 1965 - 66 :98 - 105). මින් අනතුරු ව පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුවේ හිටපු කොමසාරිස් වරයෙකු වූ රාජා ද සිල්වා විසින් ගුරුගල්හින්න සුසාන භූමිය ආශ්‍රිත

කැනීම් සිදුකර ඒ ආශ්‍රිත ශවෝපාචාර ක්‍රම සඳහා භාවිතකර ඇති සුසාන බඳුන් හා තඹමය පුරාකෘති හමු වූ බව වාර්තාකර ඇත (Silva 1970 : 02 in Senaviratne 2007 : 150). එසේ ම සෙනරත් පරණවිතාන විසින් සිදුකර ඇති ශිලා ලිපි අධ්‍යයනය අනුව මධ්‍ය යාන්මය නිම්නයේ පුරා සමාජ රටාව මුල් ඓතිහාසික අවධිය තුළ ක්‍රියාත්මක වී තිබෙන ආකාරය හඳුනාගෙන තිබේ. විශේෂයෙන් ම පූර්ව බ්‍රාහ්මී අභිලේඛනවල සඳහන් විවිධ පදවී නාම සහිත ජන කණ්ඩායම් ප්‍රදේශය පුරා සිදුකරනු ලැබූ දේශපාලන, ආර්ථික, සමාජ ක්‍රියාවලිය, හඳුනාගැනීමට පරණවිතාන සිදුකර ඇති එම අධ්‍යයනයන් බෙහෙවින් ම උපයෝගී වේ (Ic.Vol.i.: 1970).

මධ්‍ය යාන්මය නිම්නය ආශ්‍රිත ව විවිධ විද්වතුන් සිදුකර ඇති පර්යේෂණ අතර 1981 - 82 වර්ෂවල රාජා ද සිල්වා විසින් නැවතවතාවක් මධ්‍ය යාන්මය නිම්නය ආශ්‍රිත මූල ඓතිහාසික අවධියේ (Prto Historic) සුසාන පිළිබඳ ව සිදුකර ඇති අධ්‍යයනයන් ද වැදගත් වේ. එහි දී ඔහු විසින් වඩිගවැව මූල ඓතිහාසික සුසාන භූමියේ ශිලාමංජුසා සුසාන (Cist Burial)15ක් පමණ පවතින බවත්, කොක්ඵබේ මූල ඓතිහාසික සුසාන භූමිය අක්කර 10 - 15 ක වපසරියක ව්‍යාප්තවන බවත්, එහි සුසාන 200 ක් පමණ මතුපිටට දර්ශණවන බවත් වාර්තාකොට ඇත. එසේ ම දිවුල්වැව සුසාන භූමියේ ආශ්‍රිත ව ද අක්කර 15ක් පුරා මතුපිටින් දැකිය හැකි සුසාන 100 ක් පමණ පවතින බව ද එයට අමතර ව රබෑව ආශ්‍රිත ව ද මෙ වැනි ගල් සෙහොන් පවතින බව ද ඔහු වාර්තාකර තිබේ (Senaviratne 2007: 150- 155).

මධ්‍ය යාන්මය නිම්නය ආශ්‍රිත පුරාවිද්‍යා අධ්‍යයනයන් දියත්කරන ලද විද්වතුන් අතර සුදර්ශන් සෙනෙවිරත්න ද වැදගත් වේ. ඔහු විසින් 1984 වර්ෂයේ දී ශ්‍රී

ලංකාවේ මූල ඓතිහාසික සංස්කෘතිය අලලා සිදුකරන ලද අධ්‍යයන අනුව මධ්‍ය යාන්මය නිමිනය ආශ්‍රිත මූල ඓතිහාසික අවධියේ සුසාන වාර්තාකරණයක් සිදුකර ඇත. ඔහු විසින් ඊට පූර්ව පර්යේෂකයන් සිදුකරන ලද පර්යේෂණ තොරතුරු අලලා මෙම අධ්‍යයන කටයුතු තව දුරටත් වර්ධනය කරමින් සිය අධ්‍යයනය සිදුකර තිබෙන අතර මූල හා මුල් ඓතිහාසික (Proto and Early Historic period) අවධියේ සමාජ පුරාවිද්‍යාව පිළිබඳ කරුණු එම පර්යේෂණය තුළින් ඉදිරිපත්කර තිබේ (Senaviratne 1984: 237 - 305). එසේ ම සුදර්ශන් සෙනෙවිරත්න විසින් 1994 වර්ෂයේ දී සේරුවිල තඹ නිධිය හා මධ්‍ය යාන්මය නිමිනය ආශ්‍රිත ව සිදුවී ඇති පුරා සම්පත් පරිහරණයේ ඓතිහාසික පුරාවිද්‍යාත්මක වැදගත්කම හා පුරාණ ලෝභ තාක්ෂණ ක්‍රියාවලියේ දී මධ්‍ය යාන්මය නිමිනයේ වැදගත්කම පිළිබඳ ව අධ්‍යනයන් සිදුකර ඇත (Senaviratne 1994: 114-146). එසේ ම අර්ජුන තන්තිලගේ විසින් ද මධ්‍ය යාන්මය නිමිනයේ ලෝභ සම්පත් පරිහරණයට අදාළ විද්‍යාත්මක අධ්‍යයනයක් 2008 වර්ෂයේ දී සිදුකර ඇත (Thanthilage 2008: 202).

එසේ ම වන්දන රෝහණ විතානාවච්චි විසින් මධ්‍ය යාන්මය නිමිනය ආශ්‍රිත ව ඇති පුරාවිද්‍යා ස්ථාන හා අමුණු, මෙන් ම පාලම් පිළිබඳ ව වාර්තාගත කිරීමක් 2010 වර්ෂයේ දී සිදුකර ඇත (විතානාවච්චි 2010:63-70 ; 2014: 221-235). තව ද යාන්මය නිමිනය ආශ්‍රිත මූල ඓතිහාසික අවධිය සම්බන්ධයෙන් ද විතානාවච්චිගේ අවධානය යොමුවී තිබේ (විතානාවච්චි 2012: 43- 64 ; 2014: 72-3). මෙම පර්යේෂණවලට අමතර ව මධ්‍ය යාන්මය නිමිනයේ මෙගලිතික සුසාන ආශ්‍රිත පර්යේෂණ රංජිත් දිසානායක විසින් 2013 වර්ෂයේ දී දියත්කර ඇති අතර එම පර්යේෂණ ක්‍රියාවලිය තුළින් යාන්මය නිමිනය

ආශ්‍රිත මෙගලිතික සුසාන ස්ථාන 40 ක් පමණ පවතින්නට ඇතැයි උපකල්පනයකර ඇත. එසේ ම ඔහු විසින් තම්මැන්නාගොඩැල්ල ආශ්‍රිත ව සිදුකරනු ලැබූ පුරාවිද්‍යා කැනීම්වලින් සුසාන තුළ තැන්පත්කර තිබූ රන්, කානීලියන්, ඇගේට්, ඔනික්ස්, ආදී පබළු, මැටි හා බෙල්ලන් ආශ්‍රයෙන් නිර්මිත පබළු ද, යකඩින් නිර්මිත වළලු, කරාබු, දුණු, ආදී දෑ මෙන් ම තඹ කුරු හා වළලු ද හමු වූ බව වාර්තාකර තිබේ. එසේ ම සුසාන අභයන්තරයේ තැන්පත්කර තිබූ කාල රක්ත වර්ණ (BRW) මැටි බඳුන් හා රක්ත වර්ණ (RW) මැටි බඳුන් ද හමු වූ බව වාර්තාකර ඇත (මනමේන්ද්‍රආරච්චි හා අදිකාරි 2014: 213-217).

මේ ආකාරයට විවිධ කාලපරිච්ඡේදවල දී පර්යේෂණයන් රාශියක් විසින් විවිධ පර්යේෂණ අරමුණු පෙරදැරි ව මධ්‍යම යාන්මය නිමිනය ආශ්‍රිත ව පර්යේෂණයන් සිදුකර තිබෙන අතර එම පර්යේෂණ තුළින් සමස්ථයක් ලෙස මධ්‍ය යාන්මය නිමිනයේ සංස්කෘතික භූ දර්ශනය පුළුල් ලෙස අධ්‍යයනය කිරීම උදෙසා ඉතා වැදගත්වූ බව ද පෙන්වාදිය හැකි ය.

මධ්‍ය යාන්මය නිමිනයේ ජෛව විවිධත්වය -

මධ්‍ය යාන්මය නිමිනය ආශ්‍රිත ව වර්තමාන ජෛව විවිධත්වය පිළිබඳ තොරතුරු විමර්ශනය කිරීම අතිශයින් ම වැදගත් වන්නේ එම නිමිත ප්‍රදේශය ආශ්‍රිත පුරාණ පරිසරය ප්‍රාග්, මූල, මුල්, මධ්‍ය ඓතිහාසික හා මධ්‍යකාලීන, මෙන් ම පශ්චාත් ඓතිහාසික යුග දක්වා විකාශය වීමට ආදාළ භෞතික තොරතුරු හා නිර්මිත පරිසරයට අදාළ තොරතුරු රාශියක් වාර්තා වී තිබෙන බැවිනි. විකිරණමාන දින නියමකිරීම් අනුව යාන්මය නිමිනයේ ප්‍රාග් මානවයාගේ සම්භවය අදින් අවුරුදු 2500කට වඩා ඇතට දිවයන බව

පැහැදිලිවේ. විශේෂයෙන් ම ඉතා මෑත භාගයේ දී නම්මැන්නාගොඩැල්ල ආශ්‍රිත ව සිදුකරනු ලැබූ මූල ඓතිහාසික මෙගලිතික සුසාන කැනීමේ දී, එම සොහොන ක්‍රි. පූ. 490 දක්වා (අදින් වසර 2490) ඇතට දිවයන බව විකිරණමාන දින නියමකිරීම් මගින් තහවුරුකර ගෙනඇත (රංජිත් දිසානායක සමග සිදුකල සාකච්ඡාවක් ඇසුරිනි).

කෙසේ වෙතත් මෙම නිමින ප්‍රදේශයේ මානව සම්භවය ප්‍රාග් ඓතිහාසික අවධිය දක්වා ඇතට ගමන්කල හැකිබව උපකල්පනයකල හැකි සාධක 1982 දී වාර්තා වී ඇත. කොක්ච්චේට නුදුරු වවුල්ලෙන කඳුගැටය ආශ්‍රිත ව සිරාන් දරණියගල සිදුකරනු ලැබූ පරීක්ෂණ කැනීම් (Cheak pit) වලකින් තිරුවානා පතුරු (quartz flakes) සහ නාෂ්ඨිත් (Core) ලැබී තිබෙන අතර දරණියගල ප්‍රකාශකර ඇත්තේ ඒවා ප්‍රාග් ඓතිහාසික යුගයට සම්බන්ධ වීමට ඉඩකඩ පවතින බව උපකල්පනය කරන බව ය.

එසේ ම ඔහු වැඩි දුරටත් ප්‍රකාශකර ඇති ආකාරයට සංගිලිමලෙයි නැමති කන්දේ ඇති විශාල ගල්ලෙන තුළ මධ්‍ය ශිලා සාධක බෝහෝ විට පවතින්නට ඉඩඇතැයි ද උපකල්පනයකර ඇත (Deraniyagala 1982 in Senavirathne 2007: 151). ඒ අනුව යාන්මය නිමිනයේ පුරා පරිසරය ප්‍රාග් ඓතිහාසික අවධියේ සිට පශ්චාත් ඓතිහාසික අවධිය දක්වා මානව පැවැත්ම තහවුරු කිරීමට වැදගත් වී ඇති බැවින් එහි ජෛව විවිධත්වය අධ්‍යයනය පුරාණ සංස්කෘතික භූ දර්ශනය තේරුම් ගැනීමට ද ඉවහල් වේ.

යාන්මය මධ්‍ය නිමිනය අනුරාධපුර දිස්ත්‍රික්කය තුළ එහි නැගෙනහිර අන්තයට වන්නට පිහිටා තිබේ. මෙම නිමින ප්‍රදේශයට ග්‍රාමසේවා කොට්ඨාස 32 ද ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාස 01ක්

ද ඇතුලත්වන අතර යාන්මය මධ්‍ය නිමිනය මුහුදු මට්ටමේ සිට දළ වශයෙන් මීටර් 100 ක් පමණ වූ පහත් ම තැන්න තුළ පිහිටා ඇත. භූ විද්‍යාත්මක කලාප සලකා බලනකල මෙම නිමින ප්‍රදේශය කඳුකර කාණ්ඩයට (High land Group) අයත් වේ. මෙම කලාපයේ ප්‍රධාන පස් වර්ගය වන්නේ රතු වත් දුඹුරු පස් ය. (Reddish Brown Earth) මීට අමතර ව නිමින කලාපයේ දියළු පස් (Aluvial Soils) තැන්පතු දූකිය හැකි ය (Cooray 1984: 291). වසර මුළුල්ලේ පවතින සාමන්‍ය උෂ්ණත්වය සෙන්ටිග්‍රේඩ් අංශක 25 - 27.5 පමණවන අතර වාර්ෂික වර්ෂාපතනය මිලිමීටර් 1000 - 1500ක් අතර අගයක් ගනී. වියළි කාලගුණයක් දක්නට ලැබෙන මෙම පරිසර පද්ධතිය තුළ යම් ආකාරයකට සිසිල් බව එක් කිරීමට සීගිරිය රක්ෂිතයෙන් ආරම්භ ව හුරුඵවැව හරහා ගලා බසින යාන්මය සමත්කමක් දක්වයි.

මධ්‍ය යාන්මය නිමින ප්‍රදේශයේ ශාක හා සත්ත්ව සංහතිය

යාන්මය නිමින ප්‍රදේශය සමන්විත වන්නේ මෝසම් වනාන්තර (Monsoonal Forest) හෙවත් වියළි මිශ්‍ර සදාහරිත වනාන්තර ගණයට අයත් වනාන්තරවලිනි. වියළි කලාපයේ පුළුල් ලෙස පැතිර පවතින මෙම වනාන්තර පතනශීලී ගස් කොළන් හා සදාහරිත ගස් කොළන්වලින් සමන්විතවන බැවින් අර්ධ සදාහරිත වනාන්තර (Semi Ever GreenForest) ලෙස ද හැඳින්වේ. සමස්ථයක් ලෙස අනුරාධපුර දිස්ත්‍රික්කය පුරා ඇති වනාන්තර මෝසම් වනාන්තර ලෙස හඳුන්වන අතර එම වනාන්තර පිහිටන ආකාරය දෙස බැලීමේ දී බිම් මට්ටමේ සිට මීටර් 20 - 25 ක් අතර උසකින් ද උපවියන

පරතරය මීටර් 10-15 අතර උසකින් පිහිටයි (Ashton at.el: 1997).

අනුරාධපුර දිස්ත්‍රික්කය ට අදාළ ව වාර්තාවන පතනශීලී ශාක වර්ග රාශියක්ද මධ්‍ය යාන්තය නිමිනය පුරා හඳුනාගත හැකි ය. ඒ අතර බෝ (Ficus religiosa), මිල්ල (Vitex altissima), හල්මිල්ල (Berrya cordifolia), කළුවර (Diospyros ebenum), වීර (Drypetes sepiaria), මුරුක (chloroxylon swietenia) සුලභ ලෙස දැකිය හැකි අතර යටි වගාව තුළ විවිධත්වයක් දරණ පඳුරු හා වැල් විශේෂවලින් සමන්විත වේ. එසේ ම මයිල (Bauhinia racemosa), දිවුල් (Limonia acidissima), එරමිණියා (Cymbopogon nardus) හා මසං (Mauritiana) වැනි ශාකවර්ග ද දැකගත හැකි ය.

පතනශීලී ශාක හැරුණුකොට යාන්තය මධ්‍ය නිමිනය තුළින් හඳුනාගත හැකි ජලජ ශාක වර්ග රාශියක් ද තිබේ. ඒ අතර නෙළුම් (Nelumbo SP), ඕලු (Nymphaea pubescens), කෙකටිය (Aponogeton natans), කංකුං (Ipomoea aquatica), පන් (Fimbristylis sp.), දියපාසි (Azollo spp.), දිය හවරිය (Blyxa spp.) ආදී ශාක වර්ග රාශියක් ද යාන්තය ගඟබඩ පරිසරයේ සුලභ ලෙස වැවී ඇති කුඹුක් (Terminalia arjuna) වැනි ශාක වර්ග ද හඳුනාගත හැකි ය.

යාන්තය මධ්‍ය නිමිනය ආශ්‍රිත ව හඳුනාගත හැකි සත්ත්ව සංගතිය පිළිබඳ ව විමර්ශනය කිරීමේ දී විශ්ලි කළාපයට ආවේණික සතුන් රාශියක් හඳුනාගත හැකිවේ. එම සතුන් අතර සිව්පාවුන්, උරගයින්, මත්සයින්, කුරුල්ලන් ආදී ප්‍රභේද ගණනාවක් හඳුනාගත හැකි ය. යාන්තය මධ්‍ය නිමිනය ආශ්‍රිත ව ජීවත්වන සිව්පා සතුන් අතර අලියා (Elephas maximus) සුලභ සතෙකු ලෙස

හඳුනාගත හැකි ය. මීට අමතර ව කුර සහිත සතුන්ගේ යැපීම් ධාරිතාව ඉහළ අගයක් ද මෙම නිමිනය පුරාම හඳුනාගත හැකිය. එම සතුන් අතර වල්මීමා (Bubalus arnee) යාන්තය නිමිනයේ වගාශ්‍රිත ප්‍රදේශවල ජීවත් වේ. මීට අමතර ව කික්මුවන් (Axis axis), වල්ඌරා (Sus scrofa), මිමින්තා (Moschiola meminna), ඉත්තෑවා (Hystrix indica), හාවා (Lepus nigricollis) මුගටියා (Herpestes vitticollis), කබල්ලෑවා (Manis crassicaudata) වැනි සතුන් ද ජීවත් වේ.

එසේ ම සිවුපා උරගයින්වන කිඹුලා (crocodylus palustris), කබරගොයා (Varanus salvator), ගල් ඉබ්බා (Melanochelys trijuga parkeri), තරු ඉබ්බා (Geochelone elegans), පලා කටුස්සා (Calotes calotes), හිකනලා (Eutropis carinata), තලගොයා (Varanus bengalensis), ආදී සතුන් ද සර්ප විශේෂවන ඇහැටුල්ලා (Ahaetulla nasuta), නාග මාපිලා (Boiga forsteni), පොල්මල් කරවලා (Chrysopelea Ornata), ලේමාපිලා (Boiga forsteni), ගැටකරවලා (Dryocalamus nympha), තෙල් කරවලා (Bungarus caeruleus), පොළඟා (Daboia russelii), කුණුකටුවා (Hypanle hypnale), ගැරඬියා (Ptyas mucosa), නයා (Naja naja), පිඹුරා (python molurus) ආදී සර්පයින් රාශියක් ද හඳුනාගත හැකි ය.

එසේ ම කුරුළු විශේෂ රාශියක් ද මෙම නිමින ප්‍රදේශය ඇසුරින් හඳුනාගත හැකි අතර ඒ අතර ශ්‍රී ලංකා වළිකුකුළා (Gallus lafayetti), මොණරා (Pavo cristatus), ශ්‍රී ලංකා අළුකැදුත්තා (Ocyeros gingaleanisis), පොළොස් කෝට්ටෝරුවා (Megalaina zeylanica) පෝරු කැදුත්තා (Anthracoceros

coronatus), ගෙලසුද මැදි පිළිහුඩුවා (*Halcyon smyrnensis*), රැනගිරවා (*Psittacula krameri*), නිල්මහ ගොයා (*Ducula aenea*), රත්යටිමල් කිරළා (*Vanellus indicus*), දියකාවා (*Phalacrocorax niger*), සුදු කොකා (*Casmerodius albus*), තිත්හොට පැස්කුඩුවා (*Pelecanus philippensis*), රුක්වඩු කුරුල්ලා (*Ploceus philippinus*), කළුකිව්වා (*Saxicoloides fulicatus*) ආදී කුරුළු විශේෂ රාශියක් ද මිරිදිය මත්ස්‍ය විශේෂවන මඩ ආදා (*Anguilla bicolor*), මස් පෙතියා (*systemas spilurus*), අංකුට්ටා (*Mystus vittatus*), හුංගා (*Heteropneustes fossilis*), මගුරා (*clarias brachysoma*), ගං කොරලියා (*Etrophus suratensis*), කාවයියා (*Anabas testudineus*), ලූලා (*Channa striata*), වැලිගොව්වා (*Awaous melanocephalus*), තිලාපියා (*Oreochromis mosambicus*), ආදී මත්ස්‍යයන් ද හඳුනාගත හැකි වේ. එසේ ම ගොලුබෙලි විශේෂ කිහිපයක් ද මෙම පරිසර පද්ධතියෙන් හඳුනාගත හැකි අතර ඒ අතර තුනී කවච දරණ (*Rhachistia pulcher, Beddomea trifasciatus*), ගොළුබෙල්ලන් ද ජලජ පරිසරයේ වැව්, වගුරු, හා ජලාශවල ජීවත්වන මිරිදිය ගොළුබෙලි විශේෂවන (*Paludomus, Torrenticolus, paludomus, chilinoides*) ආදී දෙපියන් බෙල්ලන් විශේෂ ද මධ්‍ය යාන්තය නිමනය ආශ්‍රිත පරිසරයෙන් ජීවත් වේ.

තාක්ෂණික සංස්කෘතික අවධි පරිවර්තන රටාව මධ්‍ය යාන්තය නිමනය ආශ්‍රිත ව හඳුනාගැනීම පිළිබඳ අධ්‍යයනය

මධ්‍ය යාන්තය නිමනය ආශ්‍රිත පරිසරය සැකසී ඇත්තේ ශේෂ කඳු පංතියකින් වට වී ඇති තැනි භූමි පරිසරයක් තුළ

ය. එහි ප්‍රධාන ජල මූලාශ්‍රය යාන්තයවන අතර මීට අමතර ව ජලය රැස්කර ගැනීමට තැනු කුඩා හා තරමක් විශාල වැව් පද්ධතියක් දක්නට ලැබේ. එක් එක් ක්ෂුද්‍ර භූමි ආශ්‍රිත ව පරිසරයේ සැකැස්ම තරමක් වෙනස් ස්වරූපයක් ගනු ලබන්නේ එහි පිහිටීමේ ඇති විෂමත්ත්වය මත බව පෙන්වාදිය හැකි ය.

යාන්තය මධ්‍ය නිමනයේ භූ දර්ශනය නිර්මාණය සඳහා මානව සාධකයේ භූමිකාව හඳුනාගැනීමේ දී ප්‍රාග් ඓතිහාසික අවධිය දක්වා ඇතට දිවයන බව හඳුනාගත හැකි සාධක පවතී. මධ්‍ය යාන්තය නිමනයේ ජනාවාස රටාව හඳුනාගැනීමේ දී එහි සාර්ව ව්‍යාප්තිය තීරස් ලෙස ගෙන අධ්‍යයනය කලහොත් අනුරාධපුර දිස්ත්‍රික්කය තුළ ප්‍රාග් ඓතිහාසික මානවයාගේ පැලපදියම් හඳුනාගත හැක්කේ අදින් වසර 5850 කට පූර්ව කාලයේ බව විකිරණමාන දින නිර්ණය කිරීමටදීත් තහවුරුකර ගෙන ඇත (*Deraniyagala 1992: 729*). අනුරාධපුර ඇතුළුපුර ගෙඩිගේ 1985 (*AG85*) කැනීම් සාධක අනුව එම භූමියේ රතු දුඹුරු පස් හමුවන පාංශු කලාපයේ (*Reddish Brown Earth*) ජ්‍යාමිතික ස්වරූපී ක්ෂුද්‍ර ශිලා මෙවලම් සාධක ලැබී ඇති බව දරණියගල පෙන්වා දී ඇත. මීට පෙර 1969 වර්ෂයේ දී සිදුකරනු ලැබූ අනුරාධපුර ගෙඩිගේ (*AG69*) කැනීම මඟින්ද රතු දුඹුරු පාංශු ස්තරය තුළ තිබී හමු වූ ක්ෂුද්‍ර ශිලා මෙවලම් පිළිබඳ ව සිරාන් දරණියගල හා කෙනත් කෙනඩි විසින් සිදුකරන ලද මූලික වර්ගීකරණය අනුව මෙසොලිතික (*Mesolithic*) මානවයාගේ ජීවන පැවැත්ම යථෝක්ත භූමිය තුළ ක්‍රියාත්මක වී ඇති බව හඳුනාගෙන ඇත (*Deraniyagala 1972:60-4*).

අනුරාධපුරයේ ජීවත් වූ මධ්‍යශිලා මානවයින් එළිමහන් වාසස්ථාන හා ගුහා ආශ්‍රිත පරිසරයක් තුළ ජීවත්වන්නට ඇතැයි උපකල්පනය කල

හැක්කේ ස්වභාවික ගල් ගුහා රාශියක් තදාශ්‍රිත ප්‍රදේශයේ තුළින් හඳුනාගත හැකි බැවින් හා එළිමහන් ස්ථාන ආශ්‍රිත ව මෙතෙක් කරන ලද කැනීම්වලින් ශිලා මෙවලම් හමුවීම තුළිනි. විශේෂයෙන් ම ඇතුළුපුරයට අමතර ව ජේතවන විහාර භූමියෙන් හා වෙස්සගිරිය පුරාවිද්‍යා භූමියෙන් රතු දුඹුරු පාංශු කලාපය (Reddish brown Earth) නියෝජනය කරන ස්තර ආශ්‍රිත ව ශිලා මෙවලම් වාර්තා වී ඇත (මැන්දිස් 2009 : 14-7 ; 2010: 248-51; 2006 : 46-56). අනුරාධපුරයේ ප්‍රාග් ඓතිහාසික අවධිය සම්බන්ධ ව මෙතෙක් සිදුකරනු ලැබූ අධ්‍යයන මගින් පෙන්වා දී ඇති කාරණය වන්නේ එකතුකිරීම් හා දඩයම මුල්කර ගත් (Hunting and gathering) සංස්කෘතියක් ක්‍රියාත්මක කිරීමට අවශ්‍ය මූලික පසුබිම අනුරාධපුරය ඇසුරින් නිර්මාණය වී තිබී ඇති බව ය. මධ්‍යශිලා සංස්කෘතිය අවශ්‍යයෙන් ම ක්‍රියාත්මක වූයේ දඩයම් කිරීම, එලවැල නෙලාගැනීම, මසුන් ඇල්ලීම මත පදනම් වූ ආර්ථිකයක් තුළ ය. මෙම මිනිසුන්ගේ ජීවන රටාවට අදාළ සියල්ල ක්‍රියාත්මක වූයේ ස්වභාවික පරිසරය තුළ ය. අනුරාධපුරයේ ප්‍රාග් ඓතිහාසික මධ්‍යශිලා ජනාවාස ක්‍රියාත්මක වීමට භූමියේ ස්වභාවික පිහිටීම සෘජු ව බලපා ඇත. විශේෂයෙන් ම දිසපාෂාණය වශයෙන් හඳුන්වනු ලබන ගල්වැටිය ආශ්‍රිත ව වෙස්සගිරියේ සිට අනුරාධපුර විජයාරාමය දක්වා ස්වභාවික ගල්ලෙන් රාශියක පිහිටීම හඳුනාගත හැකි ය. එම ගල්ලෙන් බොහෝ විට මානව වාසස්ථාන සඳහා උපයෝගී වීමට ඇති අතර දිසපාෂාණය නිසා නිර්මාණය වී තිබූ සමෝච්ඡ විවිධත්ත්වයකින් යුත් රැළි භූමි ආශ්‍රිත ව ස්වභාවික භූ පතන (Hollow) නිර්මාණය වී ඇත. ඊසාන දිග මෝසම් සමය තුළින් ලැබෙන වර්ෂාව එම භූ පතන ආශ්‍රිත ව ස්වභාවික ජලාශ නිර්මාණය වීම නිසා ජලය හා ස්වභාවික වාසස්ථාන පදනම්කර ගනිමින් මුල් මානව

ජනාවාස මෙම භූමියේ ස්ථානගත වන්නට ඇතිබව හඳුනාගෙන තිබේ (මැන්දිස් 2010:290-8), එසේ ම මීට අමතර ව කුර සහිත සතුන්වන වල්උරා (*sus scrofa*), තිත්මුවා (*Axis axis*), ගෝනා (*Rusa unicolour*), කුළුහරකා (*Bubalus arnee*), මිමින්නා (*Moschiola meminna*), ආදී සතුන්ගේ ඉහළ ජීවන පැවත්මක් මෙම කලාපයේ පවතින බැවින් යැපීම් ධාරිතාවයේ (Carrying Capacity) පවතින ඉහළ අගය නිසා මධ්‍යශිලා මානවයාට දඩයම් සුලභ වන්නට ඇත (මනමේන්ද්‍රආරච්චි 2007:110; මනමේන්ද්‍රආරච්චි හා අදිකාරී 2014:190 -1).

අනුරාධපුර දිස්ත්‍රික්කයේ පුරාණ අනුරාධපුර නගරය ආශ්‍රිත ව ප්‍රාග් ඓතිහාසික මධ්‍යශිලා ජනාවාස පිළිබඳ ව සාධක ලැබීමට අමතර ව අනුරාධපුර පුරාණ නගරයේ සිට කි. මී. 35 දුරින් පිහිටන යාන්ඔය මධ්‍ය නිම්නය තුළ ද ප්‍රාග් ඓතිහාසික මධ්‍යශිලා ජනාවාස පවතින්නට ඇතැයි මේවන විට උපකල්පනයකර තිබේ. සිරාන් දරණියගල විසින් 1982 වර්ෂයේ දී කොක්ඵබේ ප්‍රදේශය ආශ්‍රයෙන් සිදුකරන ලද ගවේෂණයේ දී භූමිය පරීක්ෂා කිරීම් ආශ්‍රිත කැනීමක දී **වවුල්ලෙන** ආශ්‍රිත ව තිරුවානා පතුරු (Quartz flakes) හා නෂ්ටීන් හඳුනාගෙන තිබේ. ඔහු පෙන්වා දී ඇති ආකාරයට මේවා ප්‍රාග් ඓතිහාසික මානව කෘති නොවන අතර ඔහු අනාවරණයකර ඇති පරිදි කොක්ඵබේට උතුරු දෙසින් ඇති **සංගිලිමලෙයි** කන්දේ ඇති විශාල ලෙන තුළින් මෙසොලිතික සාධක වාර්තා විය හැකි බව උපකල්පනයකර තිබේ (Deraniyagala 1982 in Senaviratne 2007:151).

ප්‍රාග් ඓතිහාසික අවධියේ මානව වාසස්ථාන මධ්‍ය යාන්ඔය නිම්නයේ ක්‍රියාත්මකවීමට නම් එහි ස්වභාවික පරිසරයේ පිහිටීම ද අතිශයින් ම වැදගත් විය යුතු ය. ඒ අනුව දීර්ඝ

කාලයක් තිස්සේ කාලය හරහා සිදු වී ඇති වෙනස්කම් ඔස්සේ යාන්මය මධ්‍ය නිම්නයේ භූ සැකැස්ම නිර්මාණය වී ඇත්තේ ස්වභාවික ජලධාර, භූ පතන හා ශේෂ කඳු රාශියක් ඇසුරිනි. අනුරාධපුර දිස්ත්‍රික්කය ගත්කල එහි නැගෙනහිර සීමාව තුළින් ඊසාන දිග දිශානුගත ව නිම්නයේ ප්‍රධාන ජල මූලාශ්‍රයවන යාන්මය ගලා බසී. සීගිරිය රක්ෂිතයෙන් ආරම්භ ව හුරුලුවාව පෝෂණය කරමින් පුල්මුඩේ දෙසින් යාන් මය මුහුදට වැටේ. අනුරාධපුර දිස්ත්‍රික්කය හරහා ගලා යන ප්‍රධාන ජල මූලාශ්‍රවන කළාමය, මල්වතු මය, හැරුණු විට ඇති ප්‍රධානතම ම ගංගාව වන්නේ යාන්මයයි. මෝසම් සුළඟින් ඇද හැලෙන මෝසම් වර්ෂාවෙන් පෝෂණයවන යාන් මය වසර මුලුල්ලේ ම ජලය නොසිදී පවතින ගංගාවක්වන අතර අධික වියළි කාලයවන ජුනි සහ සැප්තැම්බර් මාස අතර ද ජල ධාරිතාවයේ යම් අඩුවක් පෙන්වුව ද නොසිදෙන ජල මූලාශ්‍රයක් ලෙස පෙන්වාදිය හැකි ය. එසේ ම යාන්මය අතු ගංගාවක් වාහල්කඩ වැව පෝෂණය කරමින් යාන්මයට එක්වීම නිසා එහි පහල නිම්නයේ පෝෂක ප්‍රදේශය ජලය මගින් තවදුරටත් සශ්‍රීක වීමට බලපා ඇත.

යාන්මය මධ්‍ය නිම්නයේ පුලුල් පරිසරය ගත්කල එහි රැලි සහිත සමෝච්ඡ විවිධත්වයෙන් යුත් භූමියක් දකගත හැකි ය. සමෝච්ඡ විවිධත්වයෙන් යුත් මෙම භූමිය නිර්මාණය වීම සඳහා බොහෝවිට බලපා ඇත්තේ නිම්නය වටා පිහිටා ඇති ශේෂ කඳු පන්තියයි. එම ශේෂ කඳු බොහෝ විට ගොඩැලි ලෙස ස්ථානගත වීම හඳුනාගත හැකි අතර එම ගොඩැලි සහිත ශේෂ කඳු නිර්මාණය වීම සඳහා බයෝටයිට් නයිස් (Biotite gneiss) හෝන් බ්ලේන්ඩ් (hornblend) මිශ්මටික් සහ ග්‍රැනයිට් (migmatitic & granitic) ආදී පාෂාණ වර්ග බලපා ඇති අතර ක්වාට්ස්ට් හා (quartzite) හා ක්වාට්ස් ෂිස්ට් (Quartz

Schist) වැනි කඳුකර කාණ්ඩයට (Highland group) අයත් පාෂාණ වර්ග මෙම ප්‍රදේශයේ දකගත හැකිවේ (Cooray 1984:78- 85). මෙම කඳුවල පිහිටීම මත බොහෝ ස්ථානවල ස්වභාවික ලෙස නිර්මාණය වූ ගල්ගුහා (Natural cave) රාශියක් කොක්ඵබේ, රස්නකවැව, වලහවිද්දවැව, ඕලුගස්කඩවල, සිරම්බැව, කල්පේ, මැදගමකන්ද, සංගිලිමලෙයි යන කඳුවැටි ආශ්‍රිත ව හඳුනාගත හැකිවේ. ශේෂිත කඳුවැටි සහිත මෙම පරිසර පද්ධතිය පුරා හඳුනාගත හැකි ප්‍රධාන පස් වර්ගය වන්නේ රතු දුඹුරු පස වේ (*ibid*: fig 14 - 2:291).

මෙම භූ විද්‍යාත්මක පිහිටීම නිසා ප්‍රධාන වශයෙන් ම ප්‍රාග් ඓතිහාසික මානව පැවැත්මට අත්‍යාවශ්‍ය කාරණා රාශියක් මෙම පරිසර පද්ධතිය තුළින් ස්වභාවිකව ම සැකසී තිබේ. ඒ අතර ප්‍රාග් මානවයන්ට සිය වාසස්ථාන ලෙස භාවිතකල හැකි ගුහාවල පිහිටීම හා දඩයම සඳහා සකසාගත යුතු ගල් අවි නිර්මාණයට අවශ්‍ය පාෂාණ වර්ගවන තිරුවානා (Quartz) වර්ගත් රතු දුඹුරු පාංශු කලාපයේ මෙන් ම කල්පෙ වඩිගවැව සිට කිරලාගල දෙසට උතුරු දකුණු දිශානුගත ව දිවෙන තිරුවානා වැටිය තුළින් පහසුවෙන් සපයාගත හැකි අමුද්‍රව්‍ය වේ. එසේ ම ශේෂ කඳු නිර්මාණය වීම නිසා ස්වභාවික ව සැකසී තිබූ භූ පතන ලක්ෂණ නිසා ඇතිවන ස්වභාවික පතස් ආශ්‍රිත ව පහසුවෙන් මසුන් දඩයම්කර ගැනීම මෙන් ම කුර සහිත සතුන්ගේ යැපීම් ධාරිතාව වැඩිවීම නිසා එනම් මුවන්, ගෝනුන්, කුළුහරකුන්, ඕලුමුවන්, මීමින්නන්, වල් උෟරන් වැනි සතුන්ගේ බහුලතාවය ප්‍රාග් ඓතිහාසික මානව පැවැත්ම තහවුරු කිරීමට සුදුසු පරිසර තත්ත්වයන් නිර්මාණය කරයි. එමනිසා ඉහතින් පෙන්වා දුන් කාරණා සැලකිල්ලට ගැනීමේ දී ජීවනෝපාය ක්‍රමය සඳහා අවශ්‍යකරන කාරණා මෙන් ම ජනාවාස රටාව නිර්මාණයකර

ගැනීමට අවශ්‍ය පරිසර පද්ධතිය සහිත ගුහා බොහෝමයක් මෙම පරිසර පද්ධතියේ තිබූ බැවින් මධ්‍ය යාන්මය නිම්නයේ ආරම්භක ජනාවාස ප්‍රාග් ඓතිහාසික මධ්‍යශිලා අවධිය තුළ ආරම්භ වන්නට ඇතැයි යන්න උපකල්පනයකල හැකි අතර එහි මුල් ම සංස්කෘතික හු දර්ශනය නිර්මාණය ප්‍රාග් ඓතිහාසික අවධියේ සිදුවන්නට ඇතැයි පෙන්වාදිය හැකි ය.

මධ්‍ය යාන්මය නිම්නයේ මූල ඓතිහාසික අවධියේ සංස්කෘතික සන්දර්භගතවීම

මධ්‍ය යාන්මය නිම්නයේ ආශ්‍රිත ව නිර්මාණයවන මිලග තාක්ෂණික සංස්කෘතික අවධිය ලෙස මූල ඓතිහාසික සංස්කෘතික අවධිය පෙන්වාදිය හැකි ය. අනුරාධපුර දිස්ත්‍රික්කය තුළ මූල ඓතිහාසික සංස්කෘතියට අදාළ පැරණිත ම සාධක දැනට වාර්තාවන්නේ අනුරාධපුර ඇතුළුපුරයෙනි. විකිරණමාන දින නියමකිරීම් හා ඔක්ස්කැල් කාලනිර්ණ කිරීම් අනුව එම සංස්කෘතිය ක්‍රි.පූ. 1000 තරම් ඇතට ගමන්කරන බව මේවන විට තහවුරු කරගෙන තිබේ (Deraniyagala 1992:707-12; Deraniyagala & Abyerathne: 707-31). නමුත් මධ්‍ය යාන්මය නිම්නය ආශ්‍රිත ව වාර්තාවන මූල ඓතිහාසික සංස්කෘතියට අයත් ස්ථාන අතර වඩිගවැව, ගුරුගල්හින්න, කොක්ඵබේ, රඹුව, තම්මැන්නාගොඩැල්ල, වළහවිද්දවැව, දිවුල්වැව, ආදී ස්ථාන අතරින් මේවන විට දින නිර්ණය කිරීම් සිදුකර ඇත්තේ තම්මැන්නාගොඩැල්ල ආශ්‍රිත ව ය. රංජිත් දිසානායක තම්මැන්නාගොඩැල්ල ආශ්‍රිත ව සිදුකොට ඇති කැනීම් මඟින් එම සුසාන භූමිය ක්‍රි. පූ. 490 අදින් අවුරුදු 2490ක් ඇතට දිවයන බව තහවුරුකර ගෙන තිබේ. (රංජිත් දිසානායක සමග සිදුකල සාකච්ඡාවක් ඇසුරෙනි). ඒ

අනුව මෙහි දී අනාවරණයකර ගත හැකි ප්‍රධාන කාරණයක් වන්නේ අනුරාධපුරයෙන් නැගෙනහිර දිශාවට මූල ඓතිහාසික සංස්කෘතිය විහිදීමේ දී අනුරාධපුර පැරණි නගර සීමාවේ සිට අවුරුදු 500කට වඩා වැඩි කාලයකට පසු ව යාන්මය මධ්‍ය නිම්නයේ මූල ඓතිහාසික ජනාවාස වීම සිදුවන බව පෙනේ. මෙය අතිශයින් ම වැදගත් වන්නේ යාන්මය නිම්නය ආශ්‍රිත තාක්ෂණික සංස්කෘතික අවධි පෙළගැස්ම අධ්‍යයනයේ දී මූල ඓතිහාසික සංස්කෘතියට අයත් විශාල ප්‍රමාණයක් සුසාන මෙම නිම්නයේ කේන්ද්‍රගතවී තිබීම නිසා ය. එසේනම් අප විමර්ශණයකල යුතු කාරණය වන්නේ මූල ඓතිහාසික සංස්කෘතිය අනුරාධපුරය කේන්ද්‍රගත කරමින් ඉන් පිටත කලාප දක්වා ව්‍යාප්තවීමක් සිදුවුවාදැයි විමර්ශණය කිරීම ය. යම් ස්ථානයක ඇතිවන ආරම්භක ජනාවාස එම ස්ථානයෙන් ප්‍රසාරණය වීම සඳහා ජීවනෝපාය ක්‍රමය (Subsistence pattern), තාක්ෂණ ශිල්පයේ දියුණුව (technology), ජනාවාසරටාව (settlement pattern), බහු සම්පත් යැපුම් රටාව (Multy resource use) බලපාන බව පුරාවිද්‍යාඥයින් පෙන්වා දී ඇත (Senaviratne 1996:277). ඉහත සඳහන්කරන යම් ජනාවාසයක් තුළ ජනගහණය වැඩිවීමෙන් පසු ජනාවාස ප්‍රසාරණය වීම මත නව ජනපද ගොඩනැගෙන අතර එ මඟින් ලබාදෙන අන්තර් ක්‍රියාකාරීත්ව ක්‍රියාදාමය ඉන්පසු මුදුන් පැමිණෙන්නේ සමාජමය, ආර්ථික, දේශපාලන, හා ආගමික, යනුවෙන් හැඳින්වෙන ආයතන හැඩගැසීමෙනි.

යාන්මය මධ්‍ය නිම්නය තුළ ස්ථානගතවන මූල ඓතිහාසික ජනාවාස එම නිම්නයේ ස්ථාවර වීම සඳහා කාලය හා අවකාශය තුළ ගොඩනැගෙන්නාවූ බහුවිධ කාරණා බලපාන්නට ඇත. විශේෂයෙන් ම දැනට අනුරාධපුර දිස්ත්‍රික්කයේ මූල

ඓතිහාසික සංස්කෘතියේ පැරණිතම සාධක අනුරාධපුර ඇතුළුපුරය ඇසුරින් හඳුනාගෙන ඇති බැවින් අපට වඩාත් තර්කානුකූල ව පිළිගත හැක්කේ අනුරාධපුරයේ සිට නැගෙනහිර කලාපය දෙසට මූල ඓතිහාසික සංස්කෘතිය ප්‍රසාරණය වීම සිදු වී ඇති බව ය. මෙම කාරණා සැලකිල්ලට ගතහොත් පැහැදිලි වන්නේ හැඩගැසෙමින් ඇති සමාජ ආර්ථික හා තාක්ෂණ ශිල්පය පදනම්කර ගෙන සුවිශේෂ වූ අමුද්‍රව්‍ය සොයා මෙ වැනි ප්‍රදේශවලට මූල ඓතිහාසික ප්‍රජාව පැමිණෙන්නට ඇති බව ය. දැනට සිදුකොට ඇති පර්යේෂණවලට අනුව ක්‍රි. පූ. 500 පමණවන විට අනුරාධපුරය නාගරික තත්ත්වයට පත් වී ඇත. එම කාල පරිච්ඡේදයට අනුව හමු වී ඇති දෙස් විදෙස් මානවකෘති තුළින් ඒබව පැහැදිලි වේ (Deraniyagala 1992: 711). ඒ අනුව ප්‍රධාන ජනාවාසය ලෙස අනුරාධපුරය ඉස්මතු වීමත් සමග එම ජනපදයට අවශ්‍ය ගාමක බලය සැපයීම, ඊට හාත්පස ප්‍රදේශවල පිහිටුවා ගන්නා ජනපද මඟින් සිදුවිය යුතු ය. මධ්‍ය යාන්මය නිම්නය ආශ්‍රිත මූල ඓතිහාසික ජනාවාස සාර්ව ලෙස ගෙන අධ්‍යයනයකර බැලුවහොත් හඳුනාගත හැකි වැදගත් කාරණය වන්නේ මෙම අන්තර් සමාජ සම්බන්ධතාවය කාරණකොට ගෙන ජනපද පිහිටුවා ගෙන ඇති බව ය.

මධ්‍ය යාන්මය නිම්නය තීරණාත්මක වැදගත් කමකින් යුත් සම්පත් ඇති ප්‍රදේශයකි. මෙම ප්‍රදේශය විජයානු සංකීර්ණයට හා උස්භූමි සංකීර්ණයට අයත් අන්තර් භූ කලාපයක පිහිටා ඇත (Cooray1984: 291). ප්‍රදේශය පුරා හඳුනාගත හැකි ප්‍රධාන පස් වර්ගය රතු දුඹුරු පාංශු කලාපය (RBE) හා ඇලුවියල් පාංශු වලින් (Aluvial soil) යුක්ත වේ. මෙ වැනි පරිසරයන් තුළ ද හැඩ ගැසෙමින් ඇති ප්‍රාථමික ජනසමාජයක් මුල්බැස ගැනීම සඳහා ප්‍රධාන කාරණා කිහිපයක් බලපා තිබේ.

ඒ අතර ප්‍රධාන වශයෙන් ම යාන්මය නිම්නය තුළින් හඳුනාගත හැක්කේ ග්‍රාමීය ජනපදයක් පිහිටුවා ගැනීමට අවශ්‍යකරන පාරිසරික කරුණු හා ඒ ප්‍රදේශයට ආසන්නතම ස්ථානවල බනිජ සම්පත්වල පිහිටීම බව පෙනේ. මධ්‍ය යාන්මය නිම්නය ආශ්‍රිත මූල ඓතිහාසික අවධියේ පුළුල් පරිසරය සැකසී ඇත්තේ හුදෙකලා කඳු කිහිපයකින් යුතු සරුපස සහිත පරිසර පද්ධතියක් තුළ ය. මෙම හුදෙකලා කඳු ආශ්‍රිත පරිසර පද්ධතිය ආශ්‍රයකර ගෙන මූල ඓතිහාසික ජනාවාස ගණනාවක් ස්ථානගතවී ඇති බව ගුරුගල්හින්න, දිවුල්වැව, කොක්ඵබේ, රබැව, වඩිගවැව, තම්මැන්නාගොඩැල්ල ආශ්‍රිත ප්‍රදේශවලින් හඳුනාගත හැකි වේ. මෙ වැනි හුදෙකලා කඳු හෝ ගොඩැලි නිර්මාණය වීම නිසා එම භූමි ආශ්‍රිත ව සමෝච්ඡ විවිධත්වයක් නිර්මාණය වී තිබේ. එම නිසා ම මෙ වැනි පරිසර පද්ධතිය තුළ ස්වභාවික භූ පතන (Hollow) නිර්මාණය වීම හඳුනාගත හැකි අතර එම ස්ථාන ඊසාන දිග මෝසම් වර්ෂාව සක්‍රීය වීම සමග ජලය රැඳෙන ස්ථාන බවට පත්වේ. මූල ඓතිහාසික අවධියේ ජනාවාසවල ස්ථානගතවීම පිළිබඳ ව විමර්ශණය කිරීමේ දී මෙ වැනි භූ පතන සහිත ස්ථානවල එම ජනාවාස ස්ථානගත වී ඇති බව ඉබ්බන්කටුව, ඉදමොරඵවවැව, පොම්පරිප්පුව වාටිකා වළලැම් ස්ථානය හා යාන්මය තුළින් හඳුනාගෙන ඇතිබව පුරාවිද්‍යාඥයින් පෙන්වා දී තිබේ (සෙනවිරත්න 1996: 285).

මධ්‍ය යාන්මය නිම්නයේ පරිසර පද්ධතිය ආශ්‍රිත ජලයේ උපයෝගීතාවය විමර්ශණය කිරීමේ දී සෑම මූල ඓතිහාසික ස්ථානයක් ආශ්‍රිත ව කුඩා වැවක් වර්තමානයේ දී හඳුනාගත හැකි ය. ඒවා මේවන විට බෙහෙවින් වෙනස්වීම්වලට ලක් වී ලොකු කුඩා වී තිබෙන නමුදු පුරාණයේ මෙම වැව් ස්ථාපිතකොට ඇත්තේ භූ පතන ඇසුරින් බව හඳුනාගත හැකි ය. ඊසාන දිග මෝසමින් ප්‍රදේශයට ලැබෙන

වර්ෂාපතනය මිලිමීටර් 1000-1500 ප්‍රමාණයක් ගන්නා බැවින් මෙ වැනි කුඩා වැව් ආශ්‍රිත ව ජලය ගබඩාකර ගැනීමට වැඩි පහසුකමක් සැලසේ. සීමිත කෘෂිකර්මාන්තය හා හේන් ගොවිතැන පවත්වාගෙන යනු ලැබූ මෙම මිනිසුන්ට මෙම කුඩා භූ පතන තරමක් විශාලකර අතින් තැනූ වේලි බැඳ වැවක් සකස්කර ගැනීම සඳහා හැකියාව තිබේ. එ මඟින් වියළි සමයන් හි මඩ ගොවිතැන සිදුකර ගැනීමට පහසු වේ. යාන්මය නිමිතය තුළ ජීවත් වූ මූල ඓතිහාසික ජනතාව සඳහා මඩ ගොවිතැනට සුදුසු ඇලුවියල් පස් (Aluvial soil) යාන්මය නිමිත ප්‍රදේශය පුරා ව්‍යාප්ත ව පවතී (Cooray 1984:293). එසේ ම වියළි ගොවිතැන සඳහා අවශ්‍යකරන රතු දුඹුරු පස් පුළුල් ව්‍යාප්තියකින් යුක්ත ව මෙම ප්‍රදේශය පුරා හඳුනාගත හැකි ය. එම නිසා මෙම ප්‍රදේශය මූල ඓතිහාසික සමයේ දී ආකර්ෂණය වීම සඳහා ජලය හා පසෙහි උපයෝගීතාවය සෘජු ව බලපාන්නට ඇති බව උපකල්පනය කල හැකි ය. එසේ ම මූල ඓතිහාසික ජනයා කෘෂිකර්මාන්තයට අමතර ව පශු පාලනය සිදුකල ජන පිරිසක් ද වේ. විශේෂයෙන් ම ගව හා කෘෂිකාර්මික කටයුතුවලට මෙන් ම කිරි හා මස් ලබාගැනීම සඳහා ගවයින් ඇතිකිරීම මේ අතර ප්‍රධාන වන්නට ඇත. වර්තමානයේ දී යාන්මය මධ්‍ය නිමිතය තුළ කුලුහරකුන් හිලෑකරන ජනයා ජීවත්වන අතර ඔවුන් මරිකරුවන් ලෙස හඳුන්වනු ලැබේ. මරිකරුවන් වනය තුළ වසන හිලෑ නොවූ මී හරක් සම්ප්‍රදායික ක්‍රමවේද භාවිතකර අල්ලා හිලෑකර තම අවශ්‍යතා සඳහා යොදාගනු ලැබේ. වර්තමාන යාන්මය නිමිත තුළ මීහරක් පට්ටි වශයෙන් පාලනයකරන ජනතාව තවමත් ජීවත් වේ. විශේෂයෙන් ම කෘෂි කටයුතුවලට එම සතුන් භාවිතකිරීම මෙන් ම කිරි ලබාගැනීමට ගවයින් භාවිතකිරීම අදටත් එම ප්‍රදේශයේ සිදු වේ. එඬේර කටයුතු සිදුකිරීමේ දී අධික වර්ෂාව සහිත පරිසරය එයට

නොගැලපේ. යාන්මය නිමිතයේ ඇති ස්වභාවික ජලය රැඳෙන ස්ථාන හඳුන්වනු ලබන්නේ එම වශයෙනි. වර්ෂය පුරාම ජලය නොසිඳෙන මෙ වැනි ස්ථාන රාශියක් තිබේ. මෙම එබ අවට ගවයින් ඇතුලු තෘණ වර්ග ආහාරයට ගනුලබන සතුන්ට අනගි තෘණ භූමි නිර්මාණය වී තිබෙන අතර අතීතයේ ද මෙ වැනි ජලාශ මෙම කටයුතු සඳහා වැදගත් වන්නට ඇත (මැන්දිස් 2010: 330 -333). ඒ අනුව මධ්‍ය යාන්මය නිමිතය තුළ මූල ඓතිහාසික ජනාවාස පිහිටුවීමේ දී කෘෂි, වාරි හා එඬේර කටයුතු සඳහා යෝග්‍ය පරිසර පද්ධතිය අතිශයින් ම වැදගත් වී ඇති බව පෙන්වාදිය හැකි ය.

මධ්‍ය යාන්මය නිමිතයේ මූල ඓතිහාසික ජනාවාස රටාව අධ්‍යයනයේ දී එම ජනපද එම භූමියේ ස්ථාන ගතවීම උදෙසා බණිජ සම්පත්වල පිහිටීම ද බලපා ඇති බව පෙන්වාදිය හැකි ය. ඒ අතරින් ලෝහ සම්පත් යාන්මයට ඉතා ආසන්න ප්‍රදේශවල ස්ථානගතවී තිබේ. යකඩ හා තඹ යන බණිජ සම්පත් ශ්‍රී ලංකාවේ භාවිතය ආරම්භ වන්නේ මූල ඓතිහාසික යුගයේ දී බව සුදර්ශන් සෙනවිරත්න පෙන්වා දී ඇත (Senaviratne 1994: 16). යාන්මය මධ්‍ය නිමිතයට ආසන්න ව නිධිගත වී ඇති ලෝහයක් ලෙස තඹ සේරුවිල ප්‍රදේශයේ දී හමු වේ. 1971 වර්ෂයේ ශ්‍රී ලංකා භූ සමීක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව සේරුවිල සිදුකර ඇති භූ විද්‍යා අධ්‍යනයන්ට අනුව මැග්නටයිට් තඹ (Copper Magnetite) නිධිගතවී ඇතිබව හඳුනාගෙන තිබේ (Senaviratne 1995 :116) මීට පෙර මෙම ප්‍රදේශයේ බ්‍රිතාන්‍ය ජාතික ඩේවි (Davy) විසින් මැග්නටයිට් යපස් පවතින බව ද ටෙනන්ට් විසින් රසදිය පවතින බව ද හඳුනාගෙන තිබේ. පී. ජී. කුරේ පෙන්වාදෙන ආකාරයට මෙම මැග්නටයිට් තඹ නිධිය සම්භවය ලබා

ඇත්තේ නැගෙනහිර විජයානු සංකීර්ණය හා උස්භූමි සංකීර්ණයට අයත් අන්තර් භූ කලාපයේ ය (Cooray 1984: 212). සේරුවිල භූමි ප්‍රදේශයේ දී මතුපිටට ප්‍රවිෂ්ට වී ඇති විපරිත පාෂාණ බාණ්ඩයට අයත් මෙම ධනවත් බණිජ තීරය සැතපුම් 250ක් දිගින් යුක්ත ව සේරුවිල සිට හම්බන්තොට දක්වා ව්‍යාප්ත වේ. මෙම ධනවත් බණිජ නිධිය තුළ මැග්නටයිට්, ඊදි, බිස්මත්, සින්ක්, මයිකා, ක්‍රෝමියම්, නිකල් යන බණිජ ද්‍රව්‍යය ද ගැඹුරු කොටස්වල රන් ද පිහිටා ඇත (Senaviratne 1995: 116). සේරුවිල ප්‍රදේශයේ දී මතුපිටට ප්‍රවිෂ්ටව ඇති මැග්නටයිට් තඹ ටොන් මිලියන 07ක් එම භූමියේ මතුපිට මට්ටමේ සිට අඩි 200ක් පොළව අභ්‍යන්තරයට විහිදෙන බව ශ්‍රී ලංකා භූ සමීක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව සිදුකල පර්යේෂණවලින් තහවුරුකර තිබේ (*ibid*:117).

ලෝහ මුල් යකඩ යුගයේ ජනතාවගේ ජීවන පැවැත්මට අදාළ සම්පත් පරිහරණ රටාවේ මූලික අංගයක් වී ඇත. මේ නිසා ම යාන්ඔය නිමිනයේ නැගෙනහිර සීමාව තුළ එ නම් කදිරවේලි ප්‍රදේශයේ දී මුල් යකඩ යුගයේ ජනාවාස ස්ථානගත වීම ද සිදු වී ඇත්තේ ඉහත කාරණය මුල්කර ගෙන ය. මුල් ඓතිහාසික අවධියේ ජනාවාස ආශ්‍රිත ව සේරුවිල ලෝහ නිධියේ වූ යපස් පරිහරණය සිදු වී ඇති බව පර්යේෂණ තුළින් මේවන විට තහවුරුකර ඇත. අනුරාධපුර ඇතුළු මූල ඓතිහාසික අවධියට අයත් ජනාවාස ස්තරවලින් හමු වී ඇති ලෝහ අමුද්‍රව්‍ය හා ලෝහ මෙවලම් ආශ්‍රිත ව සිදුකර ඇති රසායනික හා සුක්ෂම මූලද්‍රව්‍ය විශ්ලේෂණයට අනුව එම මෙවලම් නිර්මාණයට භාවිතකර ඇති ලෝහ ඉතාම සමීප වන්නේ සේරුවිල ලෝහ නිධියේ ලෝහ පස්වලට බව හඳුනාගෙන තිබේ. මීට අමතර ව ගුරුගල්හින්න, දිවුල්වැව, වඩිගවැව, කොක්ඵබේ කදිරවේලි යන ස්ථානවල

කැනීම් සිදුකොට ඇති රාජා ද සිල්වා එම ස්ථාන ආශ්‍රිත ව යකඩ හා තඹවලින් නිර්මිත පුරාවස්තු හමු වූ බව ප්‍රකාශකර ඇත (Senaviratne 1984 :248-57). සේරුවිල ලෝහ සම්පත් පිළිබඳ ව අධ්‍යයනය සිදුකර ඇති අර්ජුන තන්තිලගේ ප්‍රකාශකර ඇත්තේ මේවා තඹ ද ලෝකඩ ද යන්න නිශ්චිත ලෙස රාජා ද සිල්වා ප්‍රකාශකර නොමැති බව ය (Thanthilage 2008: 202). මේ අතරින් ගුරුගල්හින්න ආශ්‍රිත ව තඹ උපකරණ ලැබී ඇති බව රාජා ද සිල්වා 1970 වර්ෂයේ වාර්තාකර ඇති බව සෙනවිරත්න ද පෙන්වා දෙයි (Senaviratne 1984: 248). එසේ ම වඩිගවැව ශිලා මංජුසා සුසානයක් ආශ්‍රිත ව යකඩ වාර්තා වී ඇති බව එස්. කේ. සිත්‍රපලම් පෙන්වා දී ඇත (Sithrampalam 1982 in Senaviratne 1984: 248). අර්ජුන තන්තිලගේ පෙන්වා දී ඇති ආකාරයට ගුරුගල්හින්න ආශ්‍රිත ව වාර්තා වී ඇති ලෝහ මෙවලම් අතර තඹවලින් පමණක් නිර්මාණයකරන ලද ඒවා හමු වී තිබේ. එසේ ම කොක්ඵබේ, වඩිගවැව, දිවුල්වැව යන ස්ථාන ආශ්‍රිත ව යකඩ හා තඹ යන මාධ්‍ය දෙකෙන් ම නිර්මිත උපකරණ හමු වී තිබේ (Thanthilage 2008: 202 -3).

තම්මැන්නාගොඩැල්ල ආශ්‍රිත තෝරාගත් සුසාන කිහිපයක් 2013 වර්ෂයේ කැනීම්කරන ලද රංජිත් දිසානායක එම සුසාන තුළ තැන්පත්කර තිබූ රන් පබලු, යකඩවලින් නිර්මිත වළලු, කරාබු, දුනු හිස් හා කෘෂි උපකරණ ද තඹවලින් නිර්මාණය කරනු ලැබූ ඇස් අලංකරණ කටයුතු සඳහා භාවිතාකරන අංජන කුරු හා වළලු ද හමු වූ බව ප්‍රකාශකර ඇත (රංජිත්දිසානායක සමග සිදුකල සාකච්ඡාව උපුටා ගැනීම මනමේන්ද්‍රආරච්චි සහ අදිකාරි 2014: 216 - 7).

ඒ අනුව ක්‍රි. පූ. 500 පමණ කාලයවන විට මධ්‍ය යාන්ඔය නිමිනය තුළ යකඩ

හා තඹ කර්මාන්තය මෙන් ම රන් කර්මාන්තය ට අදාළ තොරතුරු ලැබීම ඉතාම වැදගත් වේ. මෙම කාල පරාසය හා අනුරාධපුර ඇතුළුපුර තඹ අමුද්‍රව්‍ය උණු කිරීමට අදාළ ව ලෝහ සම්බන්ධ ව ලැබෙන තොරතුරු 3A ස්තරයෙන් වාර්තාවන අතර විකිරණමාණ දින නියම කිරීම අනුව ක්‍රි.පූ 600-500 කාලයට එම ස්තරය අයත්වන බව පෙනේ (Deraniyagala 1972: 145; Senaviratne 1995: 123). ඒ අනුව සමකාලීන අවකාශයක් තුළ මෙම තාක්ෂණය මධ්‍ය යාන්මය නිමිනයේ මෙන් ම අනුරාධපුර ඇතුළුපුරයේ ද භාවිත වී ඇති ආකාරය මේ අනුව පෙන්වාදිය හැකි අතර එ මඟින් අනුරාධපුර සාර්ව සංස්කෘතික හු දර්ශනය නිර්මාණය සඳහා මධ්‍ය යාන්මය නිමිනය තීරණාත්මක ලෙස වැදගත් වී ඇති අතර මේ සඳහා තාක්ෂණික සංස්කෘතික අවධිවල පරිවර්තනය හා මානව සාධකයේ හුමිකාව වඩා සෘජු ලෙස බලපා ඇති බව පෙන්වාදිය හැකි ය. විශේෂයෙන් ම තඹ ලෝහය ලබාගැනීම හා අත්පත්කර ගැනීම පදනම්කර ගෙන මධ්‍ය යාන්මය නිමිනයේ පුළුල් ලෙස මූල ඓතිහාසික ජනාවාස ව්‍යාප්තවීමට ඇතැයි උපකල්පනයකල හැකි අතර එම කාරණය පදනමින් ම ජනාවාස විශාල ප්‍රමාණයක් මෙම නිමිනය ඇසුරින් ලෝහ සම්පත් පරිහරණය, ලෝහ තාක්ෂණය ප්‍රගුණ කිරීම යන කාරණා පදනම්කර ගෙන පදිංචි වීමට ඇත.

මධ්‍ය යාන්මය නිමිනයේ මූල ඓතිහාසික සංස්කෘතික හු දර්ශනය හඳුනාගැනීමේ දී දැනට එම ප්‍රදේශය ඇසුරින් හඳුනාගත හැක්කේ මෙගලිතික සොහොන් සංකීර්ණයන් කිහිපයකි. එම සෙහොන් සංකීර්ණවල වපසරිය පිළිබඳ විමර්ශනය කිරීමේ දී ඒ හා සබැඳි විශාල ජනාවාස එම ප්‍රදේශය ඇසුරින් තිබිය යුතු ය. සෑම සුසානයක් ආශ්‍රයෙන් ම කුඩා පරිමාණයේ වැවක් වර්තමානයේ දක්නට ලැබෙන අතර වර්ෂාකාලයේ දී මෙම වැව් පිරී ඉතිරි සුසාන සංකීර්ණ

වැව් ජලයෙන් යටවන අතර එ මඟින් පැහැදිලි වන්නේ එම වැව් පසුකාලයේ දී විශාල කිරීම්වලට හෝ වෙනස් කිරීම්වලට ලක් වී ඇති බවය. එසේ ම ජනාවාස ආශ්‍රිත තොරතුරු කිසිවක් ගවේෂණවලින් මේවන විට තහවුරු වී නොමැත්තේ එම ප්‍රදේශ තුළ කෘෂිකර්ම සකස්කිරීම් හා වැව් ඉදිකිරීම මෙන් ම නව ජනපද ස්ථානගතවීම නිසායැයි උපකල්පනයකල හැකි ය.

කෙසේ වෙතත් යාන්මය නිමිනයේ නිර්මිත පරිසරය සකස්කිරීම හා එහි හු දර්ශනය ග්‍රාමීය සංස්කෘතියට යෝග්‍ය ලෙස මුල්වරට වෙනස් කරනු ලබන්නේ මූල ඓතිහාසික යකඩ යුගයේ දී ය. විශේෂයෙන් ම අතින් තැනූ වෙළු සහිත කුඩා වැව් ඉදිකිරීමට හු පහත උපයෝගිකර ගැනීමත් ග්‍රාම නිර්මාණය කිරීම මෙන් ම සුසාන ආශ්‍රිත වාස්තුවිද්‍යාව පවත්වා ගෙන යමින් ගවෝපචාර ක්‍රම අනුගමනය කිරීමත් නිසා එ තෙක් පැවති හු දර්ශනය වෙනස් කිරීම මෙම තාක්ෂණික සංස්කෘතික අවධියේ දී සිදු වී ඇත. එම නිසා ම කාලය හරහා සිදු වූ වෙනස්කම් ඔස්සේ ඇතිවන්නාවූ මෙම තත්ත්වය වර්තමානයේ දී හඳුනාගත හැක්කේ ඉතිරි වී ඇති මෙගලිතික සුසාන සංකීර්ණ තුළිනි. මධ්‍ය යාන්මය නිමිනය තුළින් හමුවන මෙගලිතික ස්ථාන 40කට ආසන්න ප්‍රමාණයක් හඳුනාගත හැකි බව රංජන් දිසානායක ප්‍රකාශකර ඇත (මනමේන්ද්‍රආරච්චි 2014: 214). කෙසේ වෙත් වර්තමානයවන විට මතුපිටින් දැකිය හැකි සුසාන අතර ආකෘති ගණනාවක සුසාන යාන්මය නිමිනයේ පවතී. ඒවා පහත සඳහන් ලෙස වර්ගකල හැකි ය.

- i. ශිලා මංජුසා සුසාන (Cist burial)
- ii. ගල් ගොඩැලි සුසාන (Cairn mounds) හෙවත් ශිලා කේතුක සුසාන (Cairn heap).
- iii. ශිලා මණ්ඩල සුසාන (Cairn circle).

iv. ශිලා මංඤ්චක සුසාන (Delmenoid cist) (Senaviratne 2007: 149-55)

ඉහත සුසාන අතරින් සුසාන ගොඩනගා ඇති වාස්තුවිද්‍යාව (Grave architecture) පිළිබඳ ව විමර්ශනය කිරීමේ දී ඒවා ගොඩනගා ඇති ආකාරය හඳුනාගැනීම වැදගත්වන අතර එ මඟින් මූල ඓතිහාසික ප්‍රජාව පරිසරය අතර අන්‍යෝන්‍ය පැවැත්ම ගොඩනගා ඇති ආකාරයෙන් ඔවුන්ගේ තාක්ෂණික ක්‍රියාදාමය හඳුනාගැනීමට ද හැකියාව ලැබේ. මධ්‍ය යාන්මය නිමිතය ඇසුරින් හඳුනාගත හැකි ශිලා මංජුසා සුසාන ස්ථාන ලෙස තම්මැන්නාගොඩැල්ල, ගුරුගල්හින්න, වඩිගවැව, කොක්ඵබේ, දිවුල්වැව, හා රබුව සහ ස්ථාන හඳුනාගත හැකි ය. මෙම සුසාන අතරින් වතුරපු ආකාරයට නිර්මාණයකර ඇති (Square Cist) ස්වස්තික හැඩයට නිර්මාණයකර ඇති (Swasthica Cist) වර්ග දෙකක් හඳුනාගත හැකි ය. විශේෂයෙන් ම දිවුල්වැව හඳුනාගත හැකි සුසාන 100 ක ප්‍රමාණය අක්කර 15ක් පුරා විසිර පවතී (pers. comm. S.K. Sitrampalam 1982 in Senaviratne 2007: 153). මෙම සුසාන භූමිය තුළින් වතුරපුකාර හා ස්වස්තික යන සුසාන වර්ග දෙක ම හඳුනාගත හැකි ය.

මධ්‍ය යාන්මය නිමිතයේ හඳුනාගත හැකි ශිලා මංජුසා සුසාන ඉදිකිරීම සඳහා විශාල ශිලා පතුරු භාවිතකර තිබේ. මෙසේ හඳුනාගත හැකි ශිලා පතුරු අතර ස්වභාවික ලෙස පර්වතවලින් ගැලවීගිය ශිලා පතුරු ද ලෝහ භාවිතකර පර්වතවලින් ඉවත්කර ඇති ශිලා පතුරු ද හඳුනාගත හැකි ය. තම්මැන්නාගොඩැල්ල, ගුරුගල්හින්න ස්ථාන ආශ්‍රයෙන් බහුල ලෙස ම ස්වභාවික ව වෙන්වූ ශිලා පතුරු ද වඩිගවැව හා කොක්ඵබේ ලෝහ භාවිතකර ඉවත්කරන ලද ශිලා පතුරු ද හඳුනාගත හැකි ය. මේ සඳහා

බොහෝ විට ගල්කුඤ්ඤ (Chesels) භාවිතකල බව ඉතා පැහැදිලි ලෙස ම හඳුනාගත හැකි බැවින් ශිලා මෙල්ල කිරීමේ තාක්ෂණය ක්‍රි.පු.500 පමණවන විට යාන්මය මූල ඓතිහාසික ප්‍රජාව දැන සිටි බව පැහැදිලි වේ. එම නිසා නිර්මිත පරිසරය ගොඩනැගීමේ මුල් ම කාර්යය මෙම ප්‍රජාව සිදුකල බව පෙන්වාදිය හැකි ය.

මධ්‍ය යාන්මය නිමිතයේ හමුවන සුසාන අතර ගල් ගොඩැලි වර්ගයට අයත් සුසාන වාර්තාවන බව රංජිත් දිසානායක ප්‍රකාශකර ඇත. ඔහු පෙන්වාදෙන ආකාරයට මෙ වැනි සුසාන තම්මැන්නාගොඩැල්ල ආශ්‍රයෙන් වාර්තා වී තිබේ. මේවා ශිලා කේතුක සුසාන වශයෙන් ද හඳුන්වන අතර ඒවා නිර්මාණයේ දී ගල් ගොඩගසා සකස්කරනු ලැබේ. ගල් ගොඩගැසීමට ප්‍රථම එම ස්ථානයේ මුට්ටියක් වලදමා ඒ මත ගල් ගොඩගසා මෙම සුසානය සකස්කර තිබේ. මීට අමතර ව රවුම් ආකාරයට සකසන ලද ශිලා මණ්ඩල සුසාන විශාල ගල්කැට රවුමක් මැද විශාල ගල් පතුරක් තබා ගල් පතුර යටින් හෂ්මාවශේෂ තැන්පත් කිරීම සිදුකර ඇත. මෙ වැනි සුසානයක් ඕලුවැව ප්‍රදේශයේ වෙල් යායක් මැද දක්නට ලැබේ. වර්තමානයවන විට මානව ක්‍රියා හේතුවෙන් මෙම සුසානය විනාශවීමට ලක්වෙමින් තිබේ. මීට අමතර ව ශිලා මඤ්චක වර්ගයේ සුසානයක් ගල්-ඇඳකටුව යන ස්ථානයේ දැකිය හැකි ය. මෙ වැනි ආකාරයේ සුසානයක් මධ්‍ය යාන්මය නිමිතයට ආසන්නයේවන සේරුවිල ස්තූපය ඉදිකර ඇති ස්ථානයේ ද පවතින්නට ඇති බව ධාතුචංස තොරතුරු අනුව පෙනේ. එහි සඳහන්වන ආකාරයට ටංකිත මඤ්ච යන සොහොන් භූමියේ සේරුවිල ස්තූපය ඉදිකර ඇත (Dpv : 68). එහි ස්තූපය තිත්ථපාසාන දූප ලෙස නම්කර තිබේ (ibid). පාලි භාෂාවෙන් ටංකිත මඤ්චයන්න සිංහලයට නැගීමේ දී ගල්-ඇඳ යන්නට ව්‍යවහාරවන අතර එම

ස්ථානයේ ද ශිලා මඤ්චක සුසානයක් පුරාණයේ තිබෙන්නට ඇත. වර්තමානයේ ද ගල්-ඇඳකටුව යන නමින් ව්‍යවහාරකරන ස්ථානයක් ද මධ්‍ය යාන්මය නිම්නයේ ඇති අතර එ මඟින්ද ශිලා මඤ්චක යන්න ගම්‍ය වේ. ඒ අනුව එම ස්ථානයේ එ වැනි ආකෘතියේ සුසානයක් ඉදිවී තිබෙන්නට ඇත. වර්තමානයට වඩා මෙම සුසානය විනාශකර තිබේ. කෙසේ වෙතත් මෙම තොරතුරුවලට අනුව පැහැදිලි වන්නේ මධ්‍ය යාන්මය නිම්නයේ ජනාවාස පිහිටුවා ගත් මූල ඓතිහාසික ප්‍රජාව විවිධ ආකාරයේ සුසාන ආකෘති ගොඩනගා ඇති ආකාරය ඔස්සේ හු දර්ශනය වෙනස්කර නිර්මිත පරිසරය ගොඩනගා ඇති ආකාරය මැනවින් ග්‍රහණයකර ගත හැකි ය.

එසේ ම මූල ඓතිහාසික ප්‍රජාවගේ ශවෝපාචාර ක්‍රමවේද පැවති බවට සාධක ගණනාවක් මධ්‍ය යාන්මය නිම්නය ආශ්‍රිත සුසාන තුළින් හඳුනාගත හැකි ය. ඒ අතරින් මියගිය පුද්ගලයාගේ හෂ්මාවශේෂ තැන්පත්කර ඔහු භාවිතකරන ලද ආහරණ සහ උපකරණ හෝ වෙනත් භාණ්ඩ තැන්පත් කිරීමට අදාළ සොහොන් අභ්‍යන්තරයේ තැන්පත්කල මුට්ටි ඇසුරින් හඳුනාගත හැකි ය. ඒවා තැන්පත් කිරීමට භා මහාකුම්භ මෙන් ම කුඩා ප්‍රමාණයේ කාල රක්ත වර්ණ මෙවලම් (BRW) භාවිතකර ඇත (Senaviratne 2007: 149-55). මෙම අභිචාරක්‍රමවලට අමතර ව මියගිය තැනැත්තාගේ දේහය සුසාන භූමිය තුළ තබා සිදුකල අභිචාර සඳහා භාවිතකල බවට විශ්වාසකල හැකි ගලින් තැනූ අඩි 06 කට වඩා විශ්කම්භයෙන් යුත් රවුම් ආකාර ශිලාමය රවුම හා ඊට කුඩා රවුම් ආකාර ශිලා නිර්මාණය තමිනැන්නා ගොඩැල්ල සුසාන භූමිය ආශ්‍රිත ව දැකිය හැකි ය. මෙම ශිලා රවුම නිර්මාණය කිරීමට අභිචාරයෙන් ම ලෝහ තාක්ෂණය භාවිතකර තිබෙන අතර මෙම කාරණා අනුව එම

සංස්කෘතියේ ජීවත් වූ ජනපිරිසගේ සුවිශේෂ සංස්කෘතික අංග ඔවුන් ක්‍රියාත්මක කිරීමට යොමු වූ බව ද පෙන්වාදිය හැකි ය. විශේෂයෙන් ම මෙ වැනි නිර්මාණ බොහෝවිට මියගිය තැනැත්තා භූමදානය කිරීමට පෙර මළ මිනිය තබා අභිචාර පැවැත්වීමට භාවිතකරන ලද ස්ථාන ලෙස ද හඳුනාගත හැකි සාධක වේ. එසේ නොවන්නේ නම් සුසාන භූමියක් අභ්‍යන්තරයේ මෙ වැනි නිර්මාණ තිබීම කිසිදු පදනම් විරහිත කාරණයන් වේ. මෙම තත්ත්වයන්ට අනුව මධ්‍ය යාන්මය නිම්නය තුළ ජීවත් වූ මූල ඓතිහාසික ජන කණ්ඩායම් එම නිම්නයේ හු දර්ශනය වෙනස් කිරීමට ග්‍රාමීය ජනපද මෙගලිතික සුසාන, ග්‍රාමීය වැව්, මෙන් ම විවිධ ශිල්ප නිෂ්පාදන කටයුතු සිදුකරමින් මානව සාධකයේ තීරණාත්මක පියවරක් ඉදිරියට ගෙනගොස් ඇති අතර එම තත්ත්වයන් එසමයේ ඓතිහාසික අවකාශය හඳුනාගැනීමට බෙහෙවින් ඉවහල්වන බව පෙන්වාදිය හැකි ය.

මූල් ඓතිහාසික අවධියේ මධ්‍ය යාන්මය නිම්නයේ සංස්කෘතික සන්දර්භය

මධ්‍ය යාන්මය නිම්නයේ පුළුල් භෞමික ක්ෂේත්‍රයට ප්‍රාග් ඓතිහාසික අවධියේ ජනයාගේ ඇතුළුවීමෙන් අනතුරු ව තාක්ෂණික සංස්කෘතික පරිවර්තන ක්‍රියාවලිය වෙනස් වන්නේ මූල ඓතිහාසික අවධියෙනි. බහු සම්පත් යැපුම් රටාව අනුගමනයකරන ලද අර්ධ - ස්ථාවර ජන කණ්ඩායම් මධ්‍ය යාන්මය සාර්ව නිම්නය පුරා ම ජනාවාස ගොඩනගා ගනිමින් නිර්මිත පරිසරය සකස්කිරීම සමග නැවත වතාවක් තාක්ෂණික සංස්කෘතික පරිවර්තන අවධියක් ලෙස මූල් ඓතිහාසික (Early Historic) අවධියට අයත් ජන කණ්ඩායම් ක්‍රි. පූ. 300න් පසු ව මෙම නිම්න ප්‍රදේශයේ ජනාවාස පිහිටුවා ගනු ලැබේ. මෙම තාක්ෂණික

සංස්කෘතික අවධිය අධ්‍යයනය කිරීමේ දී ඒ ආශ්‍රිත ව වැදගත් පුරාවිද්‍යා මූලාශ්‍රය වන්නේ ශිලාලේඛනයන් ය. විශේෂයෙන් ම මධ්‍ය යාන්මය සාර්ව නිමිතය ආශ්‍රයකර ගනිමින් මුල් ඓතිහාසික අවධියේ ශිලා ලිපි ස්ථානගතවී ඇති ස්ථාන ලෙස හඳුනා ගැනීමට, **නැට්ටුක්කන්ද, ගල්කන්දේගම, මහකපුගොල්ලෑව, වලස්කුණුවාව, බෙරවාගම, දියතිත්තුවාව, පුලියන්කඩවල, වේගොල්ලාකඩ, අලියාකඩ** යන ස්ථානයන් පෙන්වාදිය හැකි ය (*Ic. vol. i. 8-14*). මුල් ඓතිහාසික අවධියේ මධ්‍ය යාන්මය නිමිතයේ සංස්කෘතික භූ දර්ශනය අධ්‍යයනයේ දී එම යුගයේ සමාජ සැකැස්ම හඳුනාගැනීම අතිශයින් ම වැදගත්වන අතර එමඟින් විවිධ ජන කණ්ඩායම් විසින් සිදුකල සම්පත් හැසිරවීම, කාර්මික කටයුතු, වානිජ හා කෘෂි කටයුතු ආදී වූ විවිධ ශ්‍රම විභජන ක්‍රියාදාමයන් හඳුනාගත හැකි ය. මධ්‍ය යාන්මය නිමිතය ආශ්‍රයෙන් හඳුනාගත හැකි මුල් ඓතිහාසික අවධියේ ජන පිරිස් අතර **පරුමක, ගමික, බත, ගපති, බරත,** ආදී කණ්ඩායම්වල ක්‍රියාකාරීත්වය හඳුනාගත හැකි ය. එම පිරිස විසින් සිදුකරන කාර්යයන් 01 වගුව අනුව පෙන්වාදිය හැකි ය.

මේ අනුව මධ්‍ය යාන්මය නිමිතය තුළ ගම්පහින්, මණිකරුවන්, යකඩකරුවන්, වෙළඳ ශ්‍රේණි, සීසෑම් භාරකරුවන් මෙන් ම ප්‍රධාන සෙනෙවියන්, ආදී වූ විවිධ කණ්ඩායම් මුල් බැසගෙන සිටි බව සමාජ පුරාවිද්‍යාව අනුව පෙන්වාදිය හැකි ය.

මධ්‍ය යාන්මය නිමිතය මුල් ඓතිහාසික අවධියේ වැදගත් වී ඇත්තේ ලෝහ සම්පත් හුවමාරුකරණ ලද ප්‍රධාන අන්තර් හුවමාරු ස්ථාන හා නිෂ්පාදන ක්‍රියාවලියට දායකත්වය ලබාදුන් ජන පිරිස් ඒකරාශී වී සිටි ප්‍රධාන භූමිය ලෙස මධ්‍ය යාන්මය නිමිතය ක්‍රියාත්මක

වී ඇති නිසා ය. සේරුවිල ප්‍රදේශයේ පිහිටි ලෝහ සම්පත් අත්පත්කර ගැනීම, බෙදාහැරීම හා නිෂ්පාදන කටයුතු සිදුවීමේ දී මධ්‍ය යාන්මය නිමිතය හරහා සිදුවීම අතිශයින් ම වැදගත් වේ. විශේෂයෙන් ම මේ පිළිබඳ ව පුරාවිද්‍යා හා සාහිත්‍ය මූලාශ්‍ර ගණනාවක තොරතුරු අන්තර්ගතවී තිබීම තුළින් ඒ පිළිබඳ ව නිවැරදි තොරතුරු සනාථකර ගත හැකි ය. සේරුවිල සිට අනුරාධපුරය දක්වා වැටී තිබූ ප්‍රධාන මාර්ගය මධ්‍ය යාන්මය නිමිතය හරහා ගමන්ගත් බවට පිළිගත හැකි සාධක ලෙස වර්තමානයේ ඉතිරිවී ඇති ගල්පාලම් සාක්ෂි සපයයි. අනුරාධපුර නගරයට නැගෙනහිර පසින් ඇති **මල්වතුමය කනදරාමය** හා **යාන්මය** එතෙර කොට සේරුවිලට ළගාවිය හැකි මාර්ගය දිගේ පුරාණ ගල්පාලම් ස්ථානගත වී තිබේ. ගල්පාලම් ස්ථානගත වී ඇති මේ මාර්ගය ධාතුවංසයේ හඳුන්වා ඇත්තේ **මහාවාරිකා මග්ග** ලෙස බව සුදර්ශන සෙනෙවිරත්න පෙන්වා දී ඇත (*Senaviratne 1995: 130*). මධ්‍ය යාන්මය නිමිතයේ සාර්ව භූමි කලාපයේ පිහිටන පෙරිය පුලියන්කුලම, කැබිතිගොල්ලෑව, බුත්මණයාගම, නැට්ටුක්කන්ද යන ස්ථානවල ඇති මුල් බ්‍රාහ්මී අභිලේඛනවල **තබකර** (තඹකරු) **තොපණ** (බෙලෙක්කරු) **කබර** (යකඩකරු) ආදී ලෝහ කර්මාන්තයේ ප්‍රාගුණ්‍යතාවයක් සහිත ශිල්පීන් පිළිබඳ ව සඳහන් වී තිබේ (*Ic. vol. i. No. 350: 351:161; Nicholas vol. ii. No. 62 ; Uduwara 1991: 211*). එසේ ම ලඹු-ඇටබැඳිගල ශිලා ලිපියක මෙම මාර්ගය අනුරාධපුරයට සම්බන්ධවන ස්ථානයේ පිහිටි වෙළඳපොල නම්කර ඇත්තේ **මහා තබක නිගම** (තඹ කරුවන්ගේ වෙළඳපොල) ලෙස ය (*Ez. vol. iii: 247-53*). ඒ අනුව මුල් ඓතිහාසික සමයවන විට අනුරාධපුර සාර්ව සංස්කෘතික භූ දර්ශනය ගොඩනැගීම සඳහා ද මධ්‍ය යාන්මය

නිමිනයේ නිවැසි මුල් ඓතිහාසික ප්‍රජාව සෘජු ලෙස දායකත්වය දක්වා ඇති බව මේ අනුව හඳුනාගත හැකි වේ.

අනුරාධපුරයේ තඹ භාණ්ඩ අලෙවි කිරීමේ ප්‍රධාන වෙළඳපොළ මුල් ඓතිහාසික අවධියේ සිට ක්‍රියාත්මක වූ බව පැහැදිලි වන්නේ අනුරාධපුර ඇතුළුපුර ගෙඩිගේ AG 69 කැනීමේ 4B පස් ස්තරයෙන් තඹ ලෝහය ආශ්‍රිත තොරතුරු ලැබීම හා නිල් පැහැති පාරදෘශ්‍ය පබළු ලැබී තිබීම නිසා ය. සිරාන් දුරණියගල පෙන්වා දී ඇති ආකාරයට මෙම පබළු නිෂ්පාදනයට කොබෝල්ට් නැමති ඛනිජය අවශ්‍ය වේ. කොබෝල්ට් බහුල වශයෙන් සේරුවිල තඹවල අඩංගු වී තිබේ (Deraniyagala 1986: 44). එසේ ම නිල් පැහැති වීදුරු උළු ආලේපන ලෙස නිෂ්පාදනය කිරීමේ දී ද **කොපර් ඔක්සයිඩ් (Copper oxide)** අවශ්‍යවන බැවින් මධ්‍ය යාන්තමය නිමිනයේ නිවැසි විශේෂ ප්‍රාණ්‍යතාවය සහිත තඹකරුවන් අදාළ දායකත්වය ලබාදෙන්නට ඇතැයි උපකල්පනයකල හැකි ය. මේ කාර්යය වාණිජ මට්ටමෙන් ඉටුකිරීම සඳහා ඒකාබද්ධ මණ්ඩල හෝ ශ්‍රේණි කුල වශයෙන් ක්‍රියාත්මක වූ බව ප්‍රගීයන කණ්ඩායම් එම නිමිනයේ පිවිත්වීම තුළින් පැහැදිලි වේ (Ic : Vol . i . no. 319). ඒ අනුව ප්‍රධාන වශයෙන් සේරුවිල සිට අනුරාධපුර දක්වා සිදු වූ ලෝහ සම්පත් පරිහරණ ක්‍රියාවලිය අදියර කිහිපයක් යටතේ සිදු වී ඇත.

- i. පළමු වැනි අවස්ථාව සේරුවිල ලෝහ නිධියේ ලෝහ සම්පත් අත්පත්කර ගැනීම.
- ii. නිෂ්පාදන කටයුතු සඳහා ඒවා මධ්‍ය යාන්තමය නිමිනය වෙත ප්‍රවාහනය කිරීම හා භාණ්ඩ නිෂ්පාදනය.
- iii. නිමි භාණ්ඩ ප්‍රධාන ආර්ථික මධ්‍යස්ථානයවන අනුරාධපුර

නගරය වෙත අලෙවිකිරීම සඳහා ලබාදීම.

මේ ආකාරයට මුල් ඓතිහාසික අවධිය මධ්‍ය යාන්තමය නිමිනය ආශ්‍රිත පුළුල් සමාජ සැකැස්මක් සම්පත් පරිහරණ ක්‍රියාදාමය සමග සැකසී තිබුණ අතර එ මඟින් එම නිමිනයේ භූ දර්ශනය එ තෙක් පැවති තාක්ෂණික සංස්කෘතික අවධියකට වඩා මහා පරිමාණ ලෙස කළ එළි බැස තිබූ බව සමාජ සැකැස්ම හා පුරාවිද්‍යා සාධක අනුව පෙන්වාදිය හැකි ය.

මධ්‍ය ඓතිහාසික, ඓතිහාසික හා මධ්‍ය කාලීන අවධියේ මධ්‍ය යාන්තමය නිමිනයේ සංස්කෘතික සන්දර්භගත වීම

මධ්‍ය යාන්තමය නිමිනයේ මින් පසු ව ගොඩනැගෙන්නා වූ තාක්ෂණික සංස්කෘතික අවධිය බෞද්ධ ආගම කේන්ද්‍රගතකර ගනිමින් බිහිවීම හඳුනාගත හැකි ය. විශේෂයෙන් ම නිර්මිත පරිසරය ගොඩනැගීමේ දී ස්ථාවර ද්‍රව්‍ය භාවිතකර ගොඩනැගිලි ඉදිකිරීම හා එම සංස්කෘතියේ සංස්කෘතික පරිවර්තනය මහනුවර යුගය දක්වා ම ක්‍රියාත්මක වීම මෙම කාල පරාසයට අදාළ භෞතික සංස්කෘතික තොරතුරු අනුව හඳුනාගත හැකි ය. මෙම යුගයේ දී මධ්‍යය යාන්තමය නිමිනයේ ඉදිවන විහාරාරාමවලට අමතර ව ප්‍රදේශය පුරා පැවති ජනාවාසමය තත්ත්වය මැටි බඳුන් හමුවන ස්ථාන අනුව ද පැහැදිලි වේ. මධ්‍ය අනුරාධපුර අවධිය තුල සිදු වූ මෙම සංස්කෘතික පරිවර්තන තුළින් එම ප්‍රදේශයට ආවේනික ප්‍රාන්තික ශෛලයේ වාස්තුවිද්‍යාත්මක නිර්මාණ බිහිවීම ද හඳුනාගත හැකි වීම සුවිශේෂ වේ. මධ්‍ය ඓතිහාසික අවධියේ සිට මහනුවර යුගය දක්වා මධ්‍ය යාන්තමය නිමිනය ආශ්‍රිත ව ඉදි වූ විවිධ විහාරාරාම පිළිබඳ ව තොරතුරු පහතින් විස්තර වේ.

කල්පේ පුරාණ රජමහා විහාරය.

අනුරාධපුර ත්‍රිකුණාමලය මාර්ගයේ කහටගස්දිගිලිය පසුකොට කි. මී. 13 ක් පමණ ගිය පසු හමුවන කල්පේ මංසන්දියෙන් දකුණට හැරී ගුරුපාර දිගේ කි. මී. 1 ගිය පසු කල්පේ පුරාවිද්‍යා ස්ථානය හමුවේ. අක්කර 75 ක පමණ ප්‍රදේශයක් පුරාවට නටබුන් පැතිර ඇති මෙම භූමියේ ප්‍රධාන වශයෙන් වේදිකාවක් මත ඉදිකරන ලද දාගැබ උසින් මීටර් 5 ක් පමණ වේ. මීටර් 4 x 4 ක් පමණ ඇති වේදිකාවේ දිශා හතරෙහි ම සිරිපතුල් කැටයම් පිහිටුවා ඇත. දාගැබේ සියලු ම අංග සඳහා ගඩොල් භාවිත කර ඇති අතර මෙය ට අමතර ව දාගැබට නිරිත දිගින් මීටර් 7 ක් පමණ දුරින් ටැම්පිට විහාරයක නටබුන් ද දැකගත හැකි වේ. ඒ ආසන්නයේ සඳකඩ පහණක් හා මුරගල් දෙකක් ද කොරවක්ගල් දෙකක් ද දක්නට ලැබේ. මෙහි ඇති සඳකඩ පහනේ ගව රුව නොමැති බැවින් මෙම නටබුන් පොළොන්නරු යුගයට නැකම් කියන බව උපකල්පනය කළ හැකි ය. මුරගල් දෙකේ දිසාපාලන රූප දැකිය හැකි අතර කොරවක්ගල් කැටයම් රහිත ඒවා වේ. මෙය ට අමතර ව එම ස්ථානයේ ම ගොඩනැගිලි පාදම් කිහිපයක් ද දැකගත හැකි අතර ඒවා අනුරාධපුර යුගයේ මුල් කාලයට අයත් යැයි උපකල්පනය කළ හැක්කේ ගල් කැටීමේ තාක්ෂණය සඳහා භාවිත කර ඇති සිදුරු විදීමේ තාක්ෂණය අනුව ය. කෙසේ වෙතත් අනුරාධපුර යුගයෙන් හා පොළොන්නරු යුගයෙන් පසු ව නුවර යුගයට අදාළ නටබුන් රැසක් මෙම ස්ථානය තුළ තිබේ.

ප්‍රධාන දාගැබට මීටර් 200 ක් පමණ නැගෙනහිරට වන්නට වර්තමානයේ මාළිගාවත්ත ලෙස හඳුන්වන ස්ථානයක ද නටබුන් විශාල ප්‍රමාණයක් දැකිය හැකි ය. දිය අගලකින් සමන්විත මෙහි ගොඩනැගිලි පාදම් හා ගල්කණු විශාල ප්‍රමාණයක් ද සඳකඩ පහන් කිහිපයක ද නටබුන් දැකිය හැකි අතර මෙම

ස්ථානයේ තිබේ 1977 දී රනින් නිම වූ බුදුපිළිම 7 ක් හමු වී ඇති අතර ඒවා දැනට කොළඹ ජාතික කෞතුකාගාරයේ තැන්පත් කර තිබේ. විහාරය ඉදිකර තිබෙන වාස්තුවිද්‍යා සැලැස්ම අනුව මෙම පුරාණ විහාරය පබ්බතවිහාර සැලසුම් ආරට අයත් විහාරයක් බව පෙන්වාදිය හැකි ය.

කල්පේ තම්මැන්නාවහින්න නටබුන්

කල්පේ පුරාවිද්‍යා ස්ථානයට යා හැකි වට සන්දියෙන් වමට හැරී ගුරු පාර දිගේ කි. මී. 2 පමණ ගිය පසු තම්මැන්නාවහින්න කඳුවැටිය හමු වේ. වල් බිහි වී ඇති මෙම ස්ථානයේ ඓතිහාසික වශයෙන් ඉතා වැදගත් නටබුන් රාශියක් දැකගත හැකි ය. අනුරාධපුර යුගයට නැකම් කියන ගරාවැටුණු දාගැබක් මෙම ස්ථානයේ වේ. ගොඩනැගිලි පාදම් හා ගල්ටැම් ප්‍රදේශය පුරා දැකගත හැකි ය. ජීවමාන මනුෂ්‍ය ප්‍රමාණයට සමාන සමාධි බුද්ධ ප්‍රතිමාවක කඩාබිඳ දමා ඇති කොටස් හා එය තබා ඇති විශාල ආසනය සහ පිළිමගෙයට අයත් ගල්කණු ද මෙහි හොඳින් ආරක්ෂා වී ඇත. මෙයට අමතර ව කුඩා උළුවස්සක් සම්පූර්ණයෙන් දැකගත හැකි අතර කඳු වැටියේ මීටර් 500ක් පමණ දිගට නටබුන් දැකගත හැකි ය. මෙයට අමතර ව කඩා වැටුණු කටාර කොටන ලද ගල් ලෙනක් ද දැකගත හැකි අතර එහි අපර බ්‍රාහ්මී සෙල් ලිපියක් එහි තිබේ. බාදනයවන ගලක ඇති මෙම ලිපිය බෙහෙවින් විනාශ වී ඇත. මෙයට අමතර ව තවත් ලෙන් කිපයක් ම දැකගත හැකි අතර ගල්කණු මැටි මෙවලම් අවශේෂ හා උළු අවශේෂ ද එම විහාර භූමියේ දැකගත හැකි ය. නිධන් හොරැන් විසින් මෙම පෞරාණික ස්ථානය දැඩිලෙස විනාශ කර තිබේ.

මැදගම කන්ද

හොරොච්චොනාන නගරයට නැගෙනහිරින් කි. මී. 3 පමණ දුරින් මෙම කන්ද පිහිටා ඇත. ප්‍රදේශයේ ඇති ශේෂ කඳු අතරින් තරමක් විශාල කන්දක්වන මෙහි දැකගත හැකි ලෙන් ප්‍රමාණය 30ක් පමණ වේ. කටාර කොටන ලද ලෙන් ගණනාවක් ම මෙහි ඇති අතර මුල් බ්‍රහ්මී ශිලාලිපි ද එහි ඇත. මෙයට අමතර ව විවිධ ගොඩනැගිලි පාදම් හා ගල්කණු රාශියක් ද මෙහි දැකගත හැකි ය.

කිරලාගල

පධාසර සංකීර්ණයක්වන කිරලාගල පුරාවිද්‍යා ස්ථානය කුඩා තැනිතලා කන්දක් ආශ්‍රිත ව නිර්මාණයකර ඇත. පධානසර විශාල ප්‍රමාණයක් හඳුනාගත හැකි මෙම ආරාම සංකීර්ණයේ විවිධ ප්‍රමාණයේ එකිනෙකට වෙනස් පධානසර ඉදිකර තිබේ. මෙය ට අමතර ව කන්ද මුදුනේ කුඩා දාගැබක් දක්නට ලැබේ. ගඩොලින් නිමවා ඇති මෙහි උස මීටර් 4 ක් පමණ වේ. දැගැබ ආසන්නයේ ම ගල්තලාවේ සෙල්ලිපියක් දක්නට ලැබේ. ජන්තාසරයක් හා විශාල පොකුණක ද නටබුන් මෙම ආරාමයේ දැකිය හැකි වේ. මැටි මෙවලම් අවශේෂ, උළු කොටස්, විශාල වශයෙන් මෙම පධානසර සංකීර්ණය පුරා දැකිය හැකි ය. මෙයට අමතර ව පිළිමගෙයක නටබුන් හා කැසිකිලි ගලක් ද මෙම නටබුන් අතර වේ.

කුළුමාකඩ

හොරොච්චොනාන මැදවිවිය මාර්ගය ආසන්නයේ පිහිටා ඇති මෙම ස්ථානය ඉතා මෑතක දී සොයාගන්නා ලද පුරාවිද්‍යා ස්ථානයකි. මෙම ආරාම සංකීර්ණයේ උසින් මීටර් 5ක් පමණවන දාගැබ මීටර් 8 x 8 වේදිකාව මත ඉදිකර ඇත. දාගැබ නිර්මාණයට

යොදාගෙන ඇති ප්‍රධාන මාධ්‍ය ගඩොල් වේ. දැගැබේ ප්‍රවේශයේ ඇති කොරවක් ගල් ගඩොලින් නිමවා ඇත. ක්‍රි. ව. 8 - 9 සියවස්වලට අයත් සෙල්ලිපියක් මෙහි තිබේ හමුවී ඇති අතර එහි සඳහන් විස්තරවලින් මෙම විහාරයට ගම්මාන 05 කින් ලැබෙන අයබදු පිළිබඳ ව සඳහන්කර තිබේ. අෂ්ටමංගල සලකුණු සහිත සිරිපතුල් ගලක් මෙම ස්ථානයෙන් දක්නට ලැබේ. මෙයට අමතර ව අක්කර 05ක පමණ ප්‍රදේශය පුරා විසිරෙන ගල්කණු හා ගොඩනැගිලි ආදියට අයත් නටබුන්වල නෂ්ටාවශේෂ ද දක්නට ලැබේ.

රස්නක වැව

තරමක් උස් කඳුගැටයක පිහිටි රස්නකවැව රජමහාවිහාරය මුල් ඓතිහාසික අවධියේ සිට පශ්චාත් ඓතිහාසික අවධිය දක්වා සංවර්ධනයට ලක් වූ විහාරයකි. මුල් බ්‍රාහ්මී අක්ෂර සහිත කටාර ලිපි එහි ඇති ලෙන් තුළ දක්නට ඇත. එසේ ම ලිපි රහිත ලෙන් ගණනාවක් ම කන්ද පුරාවට දක්නට ඇත. පැරණි නටබුන් විශාල ප්‍රමාණයක් නවීකරණයකර ඇතත් අතීත නටබුන් රාශියක් පෙරකල මෙන් ම නිරූපදිත ව ද දැකගත හැකි ය. කන්දට ප්‍රවේශවීමට ඇති ගල්පඩි පෙලේ කොටා ඇති සෙල්ලිපි ගණනාවක් එම විහාරයේ හඳුනාගත හැකි අතර එයට අමතර ව විශාල සෙල්ලිපියක් ද දක්නට ලැබේ. ගොඩනැගිලි පාදම්, සිරිපතුල් ගල්, ආසන ආදී නටබුන් රැසක් ම මෙම ස්ථානයේ දක්නට ලැබේ.

පලුකැට්ටුව වානේ පන්සල

පාලුකෙටුවව හෝ පලුකැට්ටුව පන්සල නමින් වර්තමානයේ හඳුන්වන මෙම පුරාවිද්‍යා ස්ථානය මධ්‍ය ඓතිහාසික අවධියට අයත් නටබුන් රැසක් ම දැකගත හැකි ස්ථානයකි. මෙහි ඇති දාගැබ නවීකරණයකර ඇති අතර

ගොඩනැගිලි නටබුන් රැසක් ම දකගත හැකි ය. මෙම ස්ථානයේ ඇති ගොඩනැගිල්ලක ගල්කණු හොඳින් ආරක්ෂා වී ඇත. මෙහි ඇති ප්‍රධාන නටබුන් අතර හිටි බුදුපිළිම දෙකක් දක්නට හැකි වේ. මින් එක් බුදුපිළිමයක් අතර බෝධිසත්ත්ව පිළිමයක් දක්නට ලැබේ. මෙයට අමතර ව සිරිපතුල් කැටයම්, ගල්පුවරු, හා ආසන ආදිය දකගත හැකි ය.

නා වෙහෙර

හොරොච්චනාන කැබිනිගොල්ලැව මාර්ගයේ නිකවැව කඳුවැටියේ නා වෙහෙර පුරාවිද්‍යා නටබුන් සහිත ස්ථානය පිහිටා ඇත. ස්වභාවික උල්පතක් ආසන්නයේ පිහිටා ඇති මෙම භූමියේ අක්කර 60ක පමණ ප්‍රදේශය පුරාවට නටබුන් දකගත හැකි ය. වේදිකාවක් මත ඉදිකරන ලද දාගැබ ප්‍රමාණයෙන් ජුපාරාම දාගැබ තරම් වේ. මේ ප්‍රදේශයේ දකගත හැකි විශාලත ම දාගැබ මෙයවන අතර අවට ප්‍රදේශය පුරා නටබුන් දකගත හැකි ය. විශාල ගොඩනැගිලි පාදම් කිහිපයක් ම මෙම සංඝාරාමයේ දැකගත හැකි ය. එහි ආවාස ගෙයක්, පොහොය ගෙයක්, හා මුළුතැන් ගෙයක් බවට විශ්වාසකල හැකි ගොඩනැගිලි ද දක්නට ලැබේ. පොහොයගෙය මහල් සහිත වූවක් බව එහි ඇති ගල්කණුවලින් පැහැදිලි වේ. මෙයට අමතර ව කුඩා කුටි ගණනාවක නටබුන් දක්නට ලැබේ. මෙ වැනි සංඝාවාස 60ක් පමණ මෙම කන්ද පුරා ඇති අතර ඉන් 20ක් පමණ හඳුනාගත හැකි ය. මෙම ගොඩනැගිලිවල ඇති අලංකරණ අංගවන පඩිපෙළ, මුරගල්, කොරවක්ගල් යන ආදිය කැටයම් රහිත ව දක්නට ලැබෙන බැවින් මෙම විහාරය පධානසර සම්ප්‍රදායේ විහාරයක් බව හඳුනාගත හැකි ය.

කුඩා දඹුළු රාජමහා විහාරය

මැදවව්විය හොරොච්චනාන මාර්ගයේ වළහවිද්දවැව හන්දියෙන් වමට ඇති මාර්ගයේ කී. මී. 1 පමණ ගිය පසු මෙම විහාරය හමුවේ. ඓතිහාසික වශයෙන් වැදගත් නටබුන් රාශියක් මෙම ස්ථානයේ දකගත හැකි ය. විශාල ස්වභාවික පාෂාණයක් වට්ටම කටාර කොටා විශාල ලෙනක් මෙහි සකස්කර ඇත. එම ලෙන ආසන්නයේ සිරිපතුල් ගල් දකගත හැකි ය. කටාරය ආශ්‍රිත ලෙන අභ්‍යන්තරයේ නුවර යුගයේ දී විහාරයක් නිර්මාණයකර ඇත. බ්‍රිතාන්‍ය යුගයේ දී එය ප්‍රතිසංස්කරණයකර තිබෙන අතර නුවර යුගයේ සිතුවම් එහි දැකිය හැකි ය. සිතුවම් අතර **සුවිසිවිවරණය, මාරපරාජය** ආදී සිතුවම් ඇද තිබේ. මෙය ට අමතර ව කන්ද ඉහලට නැගීමට පඩිපෙළට සකස්කර ඇති අතර කන්දේ ඉහල ලෙන් කීපයක් ම දකගත හැකි ය. විනාශ වී ගිය ගොඩනැගිලි ගණනාවක නටබුන් ද මෙහි දක්නට තිබේ.

යාන්මය නිමිතය ප්‍රධානකොට ඇති මෙම ප්‍රදේශයේ මධ්‍ය ඓතිහාසික යුගයට අයත් නටබුන් රාශියක් දකගත හැකි ය. කුඩා කඳුවැටි ගණනාවකින් ම සමන්විත මෙම ප්‍රදේශයේ විහාරස්ථාන හඳුන්වා ඇත්තේ **වෙහෙර බැඳිගල** යනුවෙනි. එයට හේතු වන්නේ වගාකල නොහැකි සෑම කඳුවැටියක් ආශ්‍රිත ව ම විහාරස්ථානයක් පුරාණයේ ඉදිකර තිබීම නිසා මෙ නමින් හඳුන්වා ඇත. ඒ අතරින් **පුලියන්කඩවල** පුරාවිද්‍යාත්මක ස්ථානය අලංකාර නටබුන් විශාල ප්‍රමාණයක් දකගත හැකි විහාරයකි. එහි දකගත හැකි ශිලා ලේඛනය විශේෂ වැදගත්කමක් සහිත වූවකි. මෙයට අමතර ව කල්පේ ආසන්නයේ ඇති **කිරි-ඉබ්බාවැව** නම් ස්ථානයේ ඇති පුරාණ දාගැබ නිධන් හොරැන් විසින් විනාශකර ඇති අතර එහි කොරවක්ගල් සහ මුරගල් දකගත හැකි ය. **කුකුල්බැඳිදිගිලිය** ආසන්නයේ ද තවත් කුඩා දාගැබක නටබුන් දකගත හැකි

අතර මේවා වර්තමානයවන විට විනාශයට ලක්වෙමින් පවතී.

යාන්මය ආසන්නයේ ම පිහිටි විල්වැව පුරාවිද්‍යා ස්ථානයේ ද නටබුන් රාශියක් දැකගත හැකි ය. යාන්මය සමීපයේ ඇති මෙම විහාරස්ථානයේ කුඩා දාගැබක නටබුන් දක්නට ඇති අතර අවට නටබුන් විසිරී ඇත. විල්වැව පුරාවිද්‍යා ස්ථානයේ ද ශිලා ලේඛනයක් දක්නට ඇත. මෙය ආසන්නයේ ම යාන්මය හරහා ඉදිකරන ලද පුරාණ අමුණක් දක්නට ලැබෙන අතර ජලය ගෙන ගිය යෝධ ඇළ හොඳින් ආරක්ෂා වී ඇත. එම යෝධ ඇළ දිගේ ජලය කුඩා වැව්වලට රැගෙන ගොස් ඇති අතර මහවැව නම් විශාල වැවකට ද ජලය රැගෙන ගොස් ඇත්තේ මෙම අමුණෙන් ය. මෙම වැව අදවන විට අතහැර දමා ඇති අතර එහි රළපනාව හොඳින් දක්නට ලැබේ. වැව දෙපස පිටවනට අයත් සාධක දක්නට ලැබේ. මෙම වැව ආසන්නයේ ම තිබී සොයාගන්නා ලද විශාල සමාධි බුද්ධ ප්‍රතිමාව පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව රැගෙන ගොස් ඇත. එසේ ම පරංගියාවාටිය ගමේ කඳුගැට කිහිපයක ම නටබුන් රාශියක් දක්නට ලැබේ. ගල් ලෙන් සහ විවිධ ගොඩනැගිලි එහි දී දැකගත හැකි ය. මකරදවල කන්දේ ද පුරාවිද්‍යා නටබුන් රාශියක් දක්නට ලැබේ. එසේ ම දියතිත්තවැව කන්දේ ද නටබුන් දක්නට ලැබෙන අතර ගල්ලෙන් 30ක් පමණ එහි ඇත. කටාර ලෙන් හි ලෙන්ලිපි 20ක් පමණ ඇති අතර මෙයට අමතර ව පුරාවිද්‍යා නටබුන් විශාල ප්‍රමාණයක් කන්ද පුරා විසිරී පවතී. ඔටුවැව ගමේ ද නටබුන් රාශියක් දක්නට ලැබේ. විවිධ ගොඩනැගිලි, සිරිපකුල් ගල් ආදිය එහි දැකගත හැකි ය. මෙයට අමතර ව දුටුවැව, කුඩා අඹගස්වැව, මොරවැව, ඉහළ දිවුල්වැව, යන ස්ථානවල ද මධ්‍යය ඓතිහාසික අවධියට අයත් නටබුන් දක්නට ලැබේ.

එසේ ම කුඩා අඹගස් වැව, කඳුවැටිය රළපනාව කඳුවැටිය, රත්මෙලේ

කඳුවැටිය, ඉහළ දිවුල්වැව කඳුවැටිය, ආනමලන්දැව කඳුවැටිය, ලේවා සපිරි වැව කඳුවැටිය, වැලිමුවපොකාන කඳුවැටිය, සහ කුඩා කඳුවැටිවල පුරාවිද්‍යා නටබුන් රාශියක් දැකගත හැකි වේ. නමුත් නිවැරදි ගවේෂණයක් මෙම ස්ථාන ආශ්‍රිත ව සිදුකර නොමැති බැවින් විධිමත්. ගවේෂණයක් මගින් මෙම ස්ථාන වාර්තාගත කිරීම වැදගත් වේ. මේ අනුව ඉහත පෙන්වාදුන් ආකාරයට මධ්‍ය යාන්මය නිම්නය තුළ දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ සිදු වූ සංස්කෘතික පරිවර්තන ක්‍රියාවලීන් ඔස්සේ නිර්මාණය වූ තාක්ෂණික සංස්කෘතික අවධි ගණනාවක් හැඳින්වෙන හැකි අතර එම තාක්ෂණික සංස්කෘතික අවධි නියෝජනය කරනු ලැබූ ජන කණ්ඩායම් විසින් පරිසරය සමග පැවැත්වූ සබඳතාවයන් ඔස්සේ පරිසරය සකස්කර හු දර්ශනය ගොඩනගා ඇති ආකාරය භෞතික සංස්කෘතික තොරතුරු තුළින් හඳුනාගත හැකි අතර එය මධ්‍ය යාන්මය නිම්නයේ සාර්ව සංස්කෘතික හු දර්ශනය ලෙස හඳුනාගත හැකි ය.

මධ්‍ය ඓතිහාසික අවධියට අයත් ජනාවාස ආශ්‍රිත ව වාර්තාවන මැටි මෙවලම් වර්ගීකරණය.

මධ්‍ය යාන්මය නිම්නයේ සිදුකරනු ලැබූ ජනාවාස පුරාවිද්‍යාවට අදාල ගවේෂණය තුළින් මතුපිටින් හමු වූ මැටි මෙවලම් සාම්පල වශයෙන් එකතුකර ගෙන එම මැටි මෙවලම්හි ගැටි කොටස් සැලසුමට නැගීමෙන් අනතුරු ව එහි වර්ගය (Type), වර්ණය (Colour) මිශ්‍රණය (Texture) පිළිබඳ ව මූලික අධ්‍යයනයක් සිදුකර මෙහි කෙටි වාර්තාවක් අන්තර්ගතකර ඇත. අදාල වාර්තාව සකස්කිරීමේ දී සිරාන් දැරණියගල අනුරාධපුර, ඇතුළුපුර මැටි මෙවලම් අළලා සකස්කර ඇති Ancient Ceylon No 2 සඟරාවේ මැටි මෙවලම් වර්ගීකරණය උපයෝගීකර ගෙන ඒ අනුව මෙම මැටි මෙවලම් වර්ගීකරණය

සිදුකර වර්ගීකරණ සටහන සකසා ඇත. මෙම වර්ගීකරණයට අනුව මධ්‍ය ඓතිහාසික අවධියේ එ නම් ක්‍රි. ව. 100 - 600 ලෙස පිළිගැනෙන කාලයට අයත් ව මධ්‍ය යාන්ත්‍රය නිමිනයේ භාවිතකර තිබෙන මැටිබඳුන් අතර පාත්‍රය, නැවිලිය, ඇතිලිය, හැළිය, කෝප්පය, කළය, හා මුට්ටිය යන මැටි භාජන

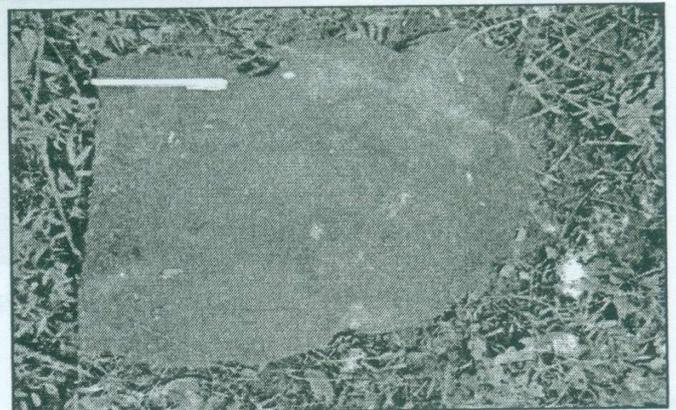
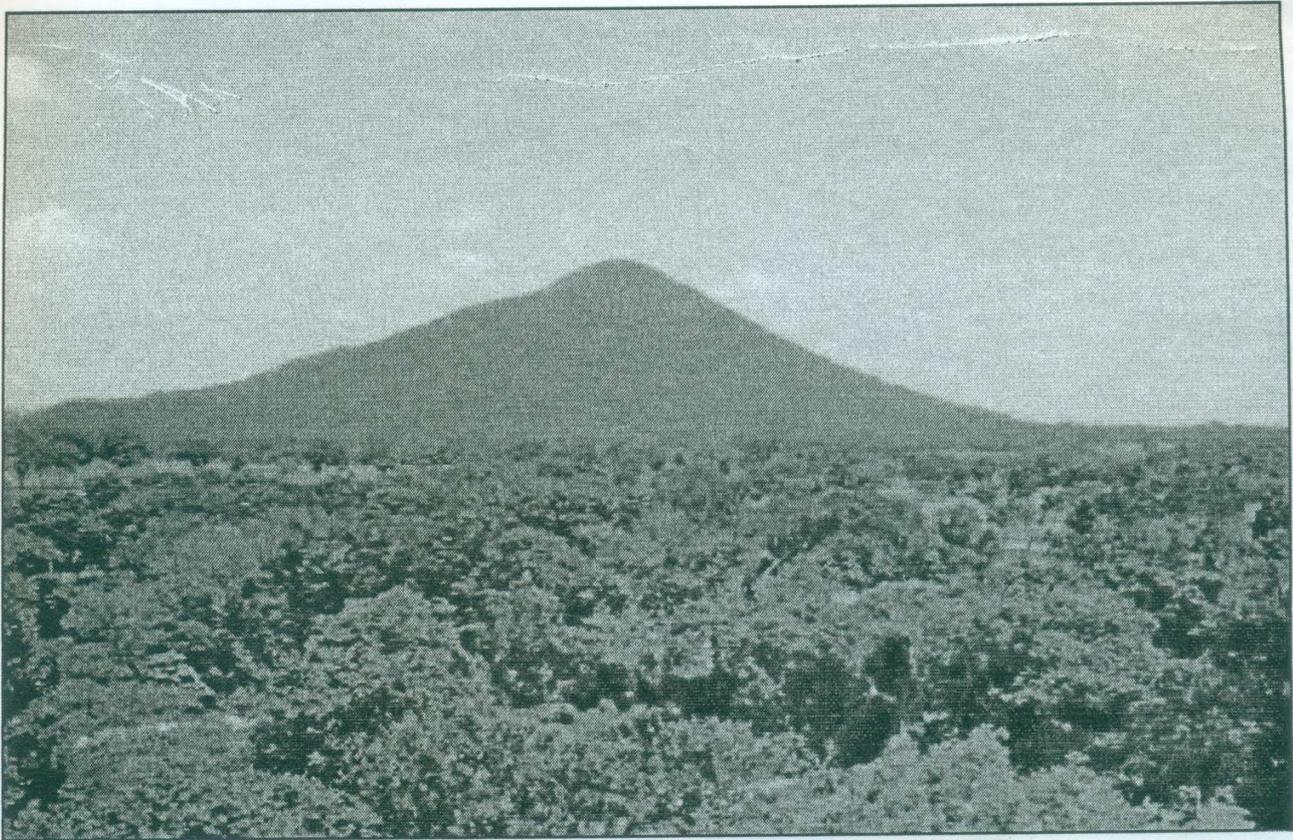
හඳුනාගත හැකි වූ අතර ඒවායේ සැලැස්මක් ද මෙම වාර්තාව සඳහා ඇතුළත්කර තිබේ. පහතින් එම මූලික වර්ගීකරණය හා සාම්පල් වශයෙන් එකතුකර ගත් මැටිමෙවලම් ආශ්‍රිත ව සකස්කර ඇති වර්ගීකරණය හා සැලසුම් වගුව අංක 02 දක්වා ඇත.

වගුව 01. මුල් ඓතිහාසික සමාජ ක්‍රියාකාරිත්වය සෙල්ලිපි ඇසුරින් (මූලය *Ic. vol. I 1970*).

ස්ථානය	වාර්තාගත වූ යොමු අංකය	සිදුකරන ලද කාර්යයන්
රස්නකවැව	No 115,116,118	ගම්ක (ගම් ප්‍රධානීන්)
හදුගල	No, 125	පරුමක වුව (මැණික්කරු)
මහකපුගොල්ලැව	No,135	පුහියන (ශ්‍රේණිය)
අලියාකඩ	No, 138	පුහියන (ශ්‍රේණිය)
බෙරවාගම	No. 142	පරුමක වියගහ (සී සෑම් භාරකරු)
බුත්මණයාගම	No. 148, 158	පරුමක නදික (ප්‍රධාන සෙනෙට් නන්දිමිත්ත)
එම	No ibid	කබර (යකඩකරු)
නැට්ටුක්කන්ද	No 166	පරුමක නදික (ප්‍රධාන සෙනෙට් නන්දිමිත්ත)
ගල්කන්දේගම	No 171	පරුමක බොහික (ගම් පාලකයා හා අයබදු එකතු කරන්නා)

වගුව 02. මැටිමෙවලම් වර්ගීකරණය

වර්ගය (Type)	වර්ණය (Colour)	මිශ්‍රණය (Lusture/ Texture)	ක්ෂේත්‍රය (Site)
1a (නැබ්ලිය)	10R 4/5	පහළ (Low)	ඕලුගස්කඩවල, පලුකැට්ටුව, කුඩා දඹුළු රජමනා විහාරය
1b (නැබ්ලිය)	2.5Y R 4/5	මධ්‍යම(Medium)	පලුකැට්ටුව, පලුකැට්ටුව පන්සල
1c (නැබ්ලිය)	2.5Y R 4/5	මධ්‍යම(Medium)	පලුකැට්ටුව, පිටවාන
2b (නැබ්ලිය)	2.5Y R 3/2	මධ්‍යම(Medium)	පලුකැට්ටුව ආල
3a (නැබ්ලිය)	2.5Y R 3/7	මධ්‍යම(Medium)	පලුකැට්ටුව ආල
3d (නැබ්ලිය)	2.5Y R 3/6	මධ්‍යම(Medium)	පලුගස්වැව පන්සල
3g (නැබ්ලිය)	2.5Y R 3/6	මධ්‍යම(Medium)	වළභාවිද්දවැව කුඩා වැව
5b (හැළිය)	2.5Y R 3/3	මධ්‍යම(Medium)	පලුකැට්ටුව පන්සල
10b (ඉව්විය)	2.5Y R 3/3	මධ්‍යම(Medium)	වළභාවිද්දවැව කුඩා වැව
19c (කෝප්පය)	2.5Y R 5/4	මධ්‍යම(Medium)	පලුකැට්ටුව, වළභාවිද්දවැව
19i (කෝප්පය)	5Y R 3/2	මධ්‍යම(Medium)	පලුකැට්ටුව, වළභාවිද්දවැව
35A(සෙවිලි උළු)	5Y R 5/5	මධ්‍යම(Medium)	වළභාවිද්දවැව, පලුකැට්ටුව පන්සල

කොක්ඵබේ කන්ද සහ ක්ෂේත්‍රය, කොක්ඵබේ පුසාන භූමියේ පුසාන පැතිගලක දැකිය හැකි ගල් විදීමට භාවිත කර ඇති ගල් කුසද්ද සලකුණු

වළහිද්දවැව ජලාශය මධ්‍යයේ ඇති ලෙන් ආරාමයක්

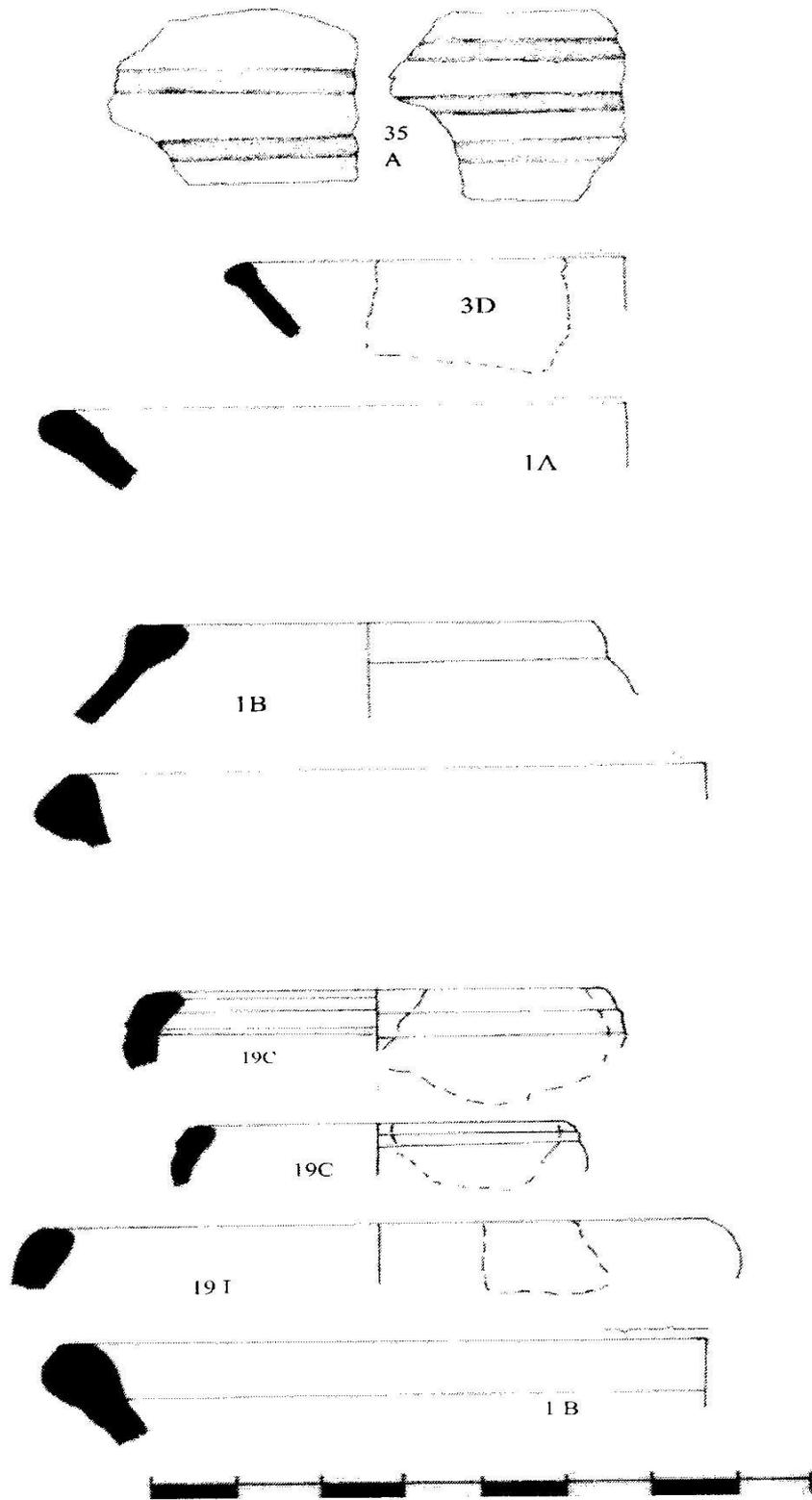
කල්පෙ තම්මැන්නා හින්න පුරාවිද්‍යා ස්ථානය

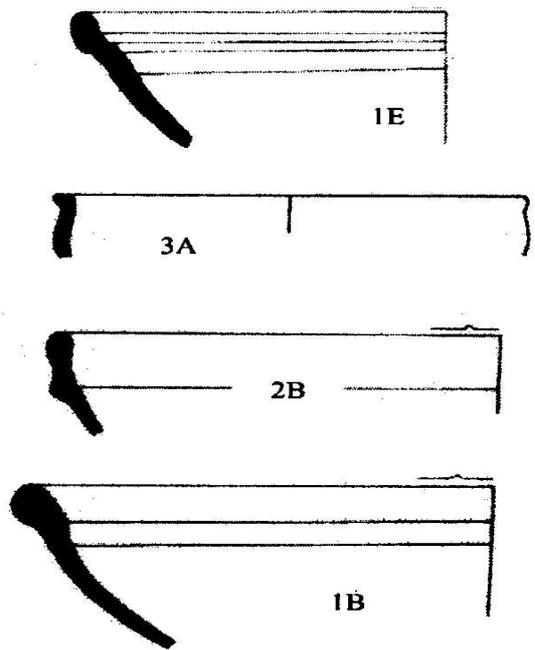
පලුකැට්ටුව වානේ පන්සල තුළ දැකිය හැකි නටඹුන්

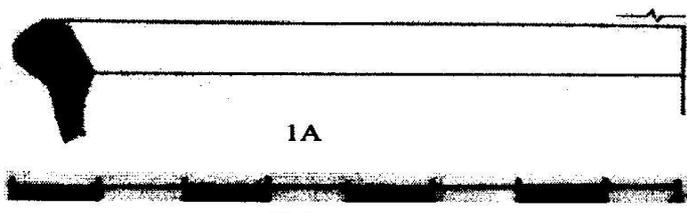
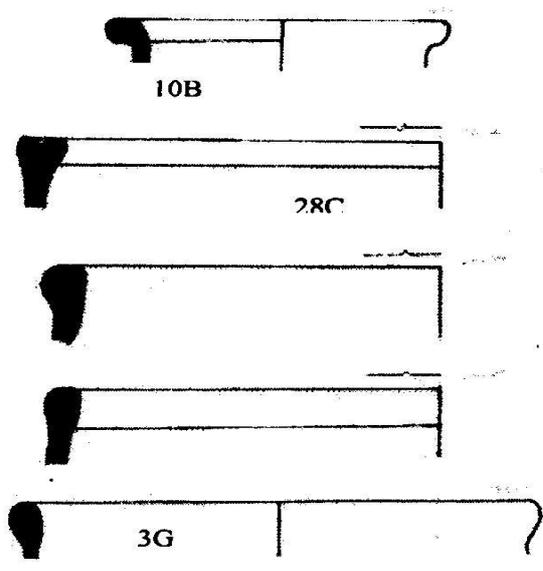
ආලපත්වැව සියඹලැව පුරාවිද්‍යා ස්ථානයේ ස්තූපය

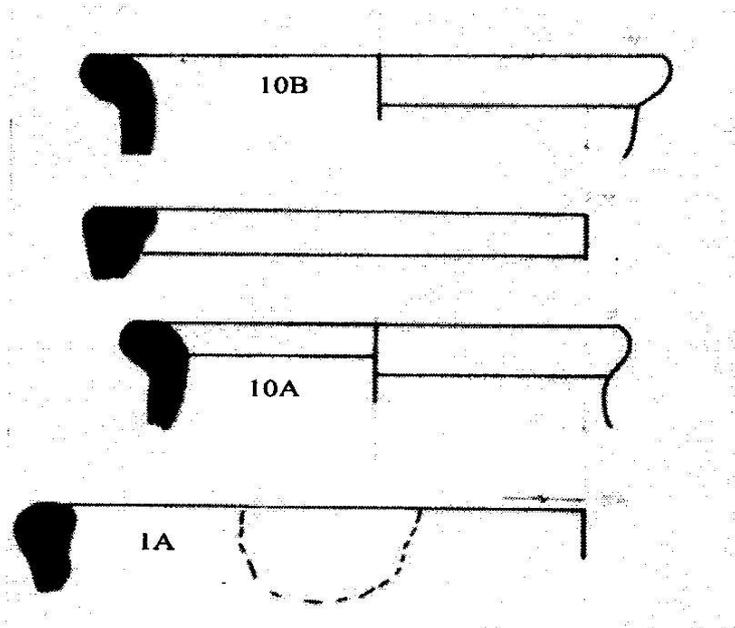
පළුකැට්ටුව වෘත් රජමහා විහාරය

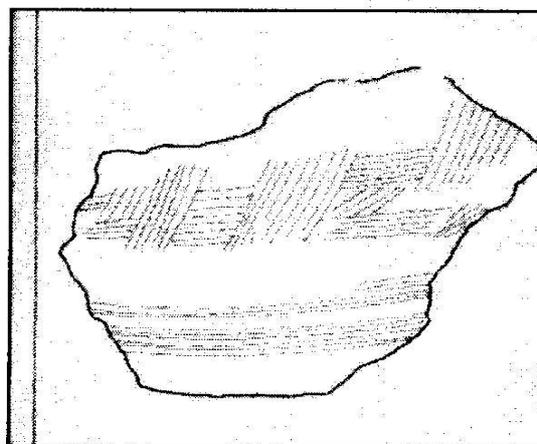
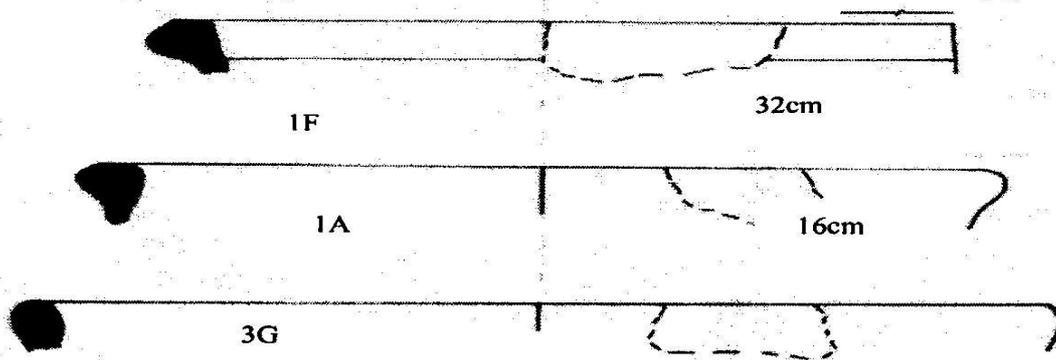
පළුකැටි වැව ඇල

වළහාවිද්ද වැව කුඩා වැව

මිලුගස් කඩවල

කුඩා දැමුණු විහාරය අසල පන්සල් වැව

පලුකැට්ටුවල වානේ පන්සල අසලින් හමු වූ මැටි බඳුන් අවශේෂ

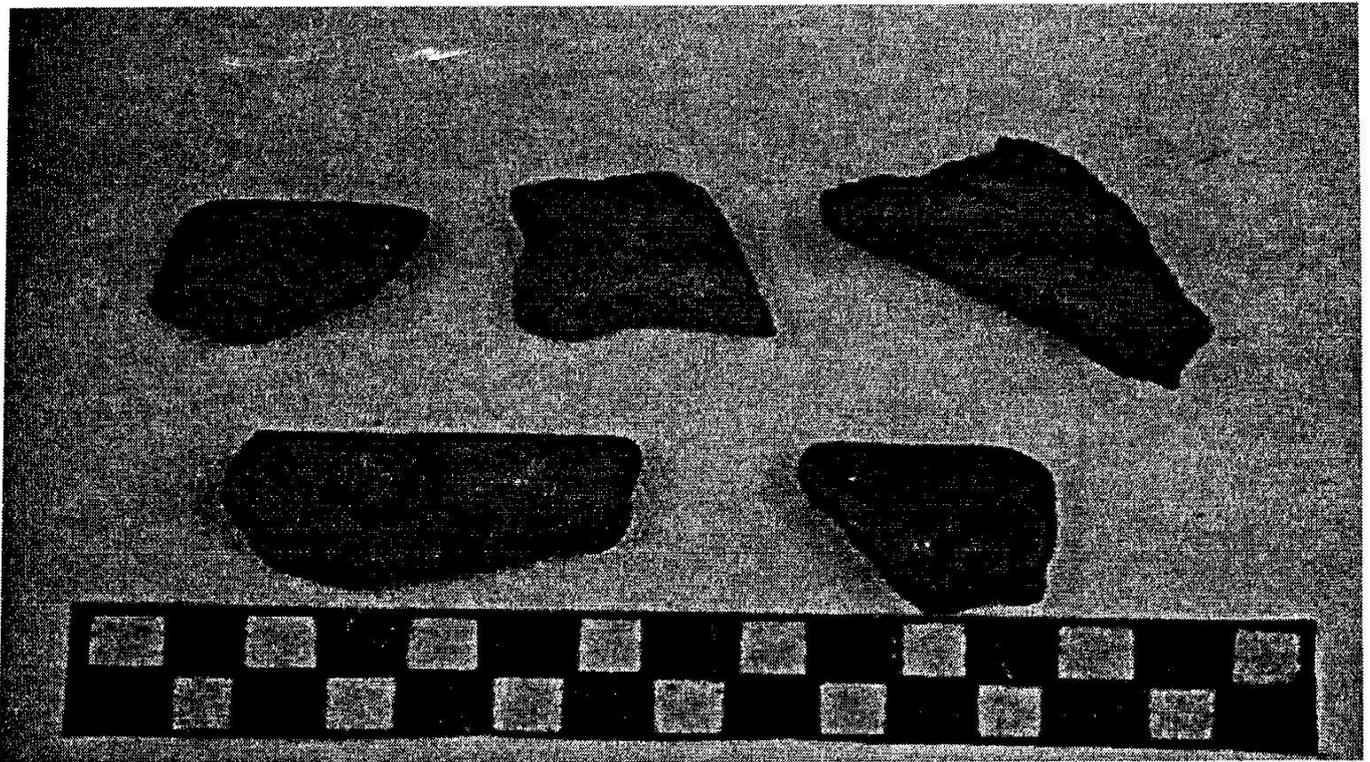
වළහාවිද්දවැව කුඩා වැව අසලින් හමු වූ මැටි බඳුන් අවශේෂ

මිලුගස්වැව පන්සල අසලින් හමු වූ මැටි බඳුන් අවශේෂ

පළු කැටි වැට අැළ ඉස්මත්තෙන් හමු වූ මැටි බඳුන් අවශේෂ

කුඩා දඹුළු විහාරය අසල වැව්බැම්ම අසලින් හමු වූ මැටි බදුන් අවශේෂ

පළු කැටි වැව පිටවන ඉස්මත්තෙන් හමු වූ මැටි බදුන් අවශේෂ

පලුකැටි වැව පන්සල ඉස්මත්තෙන් හමු වූ මැටි බඳුන් අවශේෂ

පලුකැටි වැව ඇල අසලින් හමුවූ මැටි බඳුනක කොටසක්

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ නාමාවලිය

1. මනමේන්ද්‍රආරච්චි, කැළම් නලින්ද., 2007, *වෙස්සගිරියේ කැනීමවලින් හමු වූ සත්ත්ව අස්ථි පිළිබඳ මූලික වර්ගීකරණයක්*, (අප්‍රකාශිතයි), මධ්‍යම සංස්කෘතික අරමුදල, ජේතවන ව්‍යාපෘතිය.
2. මනමේන්ද්‍රආරච්චි හා අදිකාරී., 2014, *අනුරාධපුර පුරා ජෛවවිවිධත්වය සහ වර්තමාන ජෛවවිවිධත්වය*, ජෛවවිවිධත්ව ලේකම් කාර්යාලය, පරිසර හා පුනර්ජනනීය බලශක්ති අමාත්‍යාංශය.
3. මැන්දිස්, තුසිත., 2009 , ජේතවන ස්තූප සලපතල මළු හා වැලිමළු ආශ්‍රිත පුරාවිද්‍යා පර්යේෂණ කැණීම් ඇසුරෙන් හෙළිවන පූර්ව ජනාවාස තොරතුරු, *ජේතවන ස්තූප පුරාණය* (සමරු කලාපය) සංස්.පියතිස්ස සේනානායක, කොළඹ, මධ්‍යම සංස්කෘතික අරමුදල, සංස්කෘතික කටයුතු පිළිබඳ අමාත්‍යාංශය:13-25.
4. 2008, වෙස්ගිරිය බඩවැටි පර්යේෂණ කැණීම් අංක 02-2006, *ජේතවනාරාම වාර්ෂික පුරාවිද්‍යා වාර්තාව 2006 වෙස්සගිරි වැඩබිම*. සංස්. සුදර්ශන් සෙනෙවිරත්නසහ පියතිස්ස සේනානායක, මධ්‍යම සංස්කෘතික අරමුදල, සංස්කෘතික කටයුතු පිළිබඳ අමාත්‍යාංශය : 46-58.
5. 2010 , *පුරාණ අනුරාධපුර සංස්කෘතික භූ දර්ශනය*(අප්‍රකාශිතයි), දර්ශන විශාරද උපාධි නිබන්ධය, පුරාවිද්‍යා පශ්චාත් උපාධි ආයතනය, කැලණිය විශ්වවිද්‍යාලය.
6. විතානාච්චි, සී. ආර්., 2009, සන්දනම්කුලම ඉට්ටිකට්ටිය මෙගලනික සුසාන භූමිය ආශ්‍රිත මූලික ගවේෂණය, *ජාතික පුරාවිද්‍යා සමුළුව* , පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව: 1-5.
7. විතානාච්චි, සී. ආර්., 2010, යාන් මය ආශ්‍රිත පුරාණ අමුණු කිහිපයක් පිළිබඳ ගවේෂණාත්මක අධ්‍යයනයක්, *පුන්කලස*, වෙළුම I, කොටස II, කොළඹ, පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව, 63-70 .
8. විතානාච්චි, සී. ආර්., 2012, මූල ඓතිහාසික අවධිය, *ශ්‍රී ලාංකේය ඉතිහාසය*, වෙළුම i, කොළඹ, ඇම්. ඩී.ගුණසේන සහ සමාගම, 43- 64.
9. විතානාච්චි, සී. ආර්., 2014, *පුරාණ ශ්‍රී ලංකාවේ අමුණු නිර්මාණය, භාවිත තාක්ෂණය පිළිබඳ සමාජ පුරාවිද්‍යාත්මක විමර්ශනයක්*, අප්‍රකාශිත දර්ශන විශාරද උපාධි නිබන්ධය, පුරාවිද්‍යා පශ්චාත් උපාධි ආයතනය, කැලණිය විශ්වවිද්‍යාලය.
10. සෙනෙවිරත්න, සුදර්ශන්.,1996, *පර්යන්ත ප්‍රදේශය හා ආන්තික ප්‍රජාවෝ, ශ්‍රී ලංකාවේ මුල් අයස් සමයේ ද්‍රව්‍ය හා සමාජ සැදුම් පිළිබඳ විකල්ප තේරුම්කිරීම*, ජේරාදෙණිය විශ්වවිද්‍යාලය, පුරාවිද්‍යා අධ්‍යයන අංශය.
11. *Archaeological Survey of Ceylon*, 1965 , (Annual Report) by C.E. Godakumbura, Government Printer: Ceylon.
12. Ashton,M.S.; S. Gunathilake;N.de Zoysa.M.D. Diassanayake; N.Gunathilake; S.Wijesundara ., 1997 , *A Field guide to the common trees and shrubs of Sri Lanka*, Colombo, Wildlife Heritage Trust Publication (pvt) Limited:432.
13. Cooray, P.G. 1984 , *An Introduction to the Geology of Sri Lanka* (Ceylon), Colombo, National Museums of Sri Lanka. 11.